

Г. Костельник

До

ЛННБ України ім.В.Стефаника

00555216 (O)

24.541
Львів. бібліотека
АН. УРСР

Львів. бібліотека
АН. УРСР

Копія

До
Митрополичого Ординаріату
у Львові.

СПРАВА ЯВИЩ В ЕВСТАХІЇ БОХНЯК.

В останньому числі „Львівських Архієпархі-
яльних Відомостей“ (ч. II—III з 1938 р.) я вчитав, що
„Надзвичайна Ординаріятська Комісія для до-
сліду стигматизації Евстахії Бохняк, по три-
місячних дослідах явищ звязаних з її особою,
не найшла в тих явищах нічого чудесного“.

Це Комісія вирішила на засіданні, на якому я не був
привний, бо був перешкоджений, і ще перед засіданням Ко-
місії письменно оправдав свою неприязність (у тому часі я мав
іспит зрілості в гімназії). Референтом у Комісії був з одного
боку лікар Др. Маркіян Дзерович, з другого боку я. Інші
члени: предсідник Преосвящ. Іван, о. Др. В. Лаба, о. В. Лициняк,
о. Ст. Рудь і о. Др. Л. Глінка, брали в диспутах мінімальну
участь, переважно тільки прислухувалися моїй полеміці з лі-
карем.

Хоч Комісія добре знала мої твердження, докази і по-
гляди, всетаки вважаю, що вона, бодай під формальним та
методичним поглядом, неправильно поступила, коли сформу-
лувала своє остаточне вирішення в моїй неприязности і без мого
знання.

Справа стигматизаційних явищ Евстахії Бохняк це „*quaes-
tio veritatis*“, а не „*quaestio iuris*“. Коли Ординаріятська
Надзвичайна Комісія явно замішалася в інтерпретацію
явищ Евстахії Бохняк, то раз на все відчинила двері для явної
критики її opinii. Якщоб я був привний на тому засіданні
Комісії, коли вона сформулувала ту свою opinii, то зало-
жив би був своє „*votum separatum*“. А що я не мав тої мо-
жливости, тому цим письмом хочу зайняти становище до опу-
блікованої opinii Комісії в справі явищ в Евстахії Бохняк.
І подаю це до відомости тому самому форумові, котрому Комісія
подала до відомости своє „*parere*“: Високопреосвященному Ми-
трополичому Ординаріатові та всім священикам Львівської
Архієпархії (розсилаючи їм копію цього мого письма).

Львівська державна
наукова бібліотека

№

2899

ІНТРИГУЮЧЕ ВИРІШЕННЯ.

Вирішення Комісії так сформульоване, що воно не вирішує справи, але саме загострює головні квестії, що вляжуться з нею. Чи Евстахія Бохняк є стигматичкою в церковнонуну розумінні, чи може вона є тільки медіомічною стигматичкою, або взагалі не має ніяких знамен стигматизації, отже є симулянткою та обманницею? Вирішення Комісії не дає відповіді на цей комплекс питань, тільки загально, начеб з якогось віддалення, піддає під сумнів те, що я написав про Евстахію Бохняк у своїй книжці „Пояснення стигматизації“.

На основі тої моєї книжки, як також варшавських часописів („Wieczór Warszawski“) загально поширилася вістка, що Евстахія Б. нічого не їсть від початку травня, а нічого не пе від початку червня 1937 р. Якуж відповідь дає на це вирішення Комісії? В ньому кажеться, що Комісія три місяці досліджувала явища в Евстахії. В трьох місяцях Комісія рішуче повинна була виробити собі таке переконання, щоб могла дати якусь орієнтаційну відповідь на те, чи Евстахія Б. дійсно так довго не їсть і не пе? Якщо не їсть і не пе — то чи це не є чудесне? Якщож їсть і пе — то чи не замало сказано, що Комісія „не найшла в тих явищах нічого чудесного“? Інтригує вирішення!

Може собі хтось подумає, що Комісія такою неясною стилізацією мене щадила і, як могла, покривала. Та це зовсім не так! Комісія навіть при своїх поглядах мала й інший вихід з ситуації, для мене вповні вдоволяючий, а для неї неризиковний. На засіданнях Комісії я кілька разів промовляв за тим, щоб Комісія не вдавалася в інтерпретацію фактів, бо це ризиковне, тільки щоб подала до публичної відомости стверджені нею факти. Мій голос не найшов послуху. Чому? Це виясниться, як скажу все, що маю сказати.

ДОСЛІДИ КОМІСІЇ.

Перш за все мушу завважити, що стилізація вирішення Комісії „по тримісячних дослідях“ може мати й таке значіння, начеб члени Комісії обсервували Евстахію Б. впродовж трьох місяців. Але так не було. Крім мене і лікаря взагалі ніхто з членів Комісії не заходив до Евстахії. Двох членів Комісії ніколи й не бачили Евстахії, інші бачили її тільки коротко раз чи два рази (один), лікар заходив до Евстахії впродовж трьох тижнів (від 6 XII до 27 XII 1937). Впродовж двох дальших місяців Комісія тільки нараджувалася над явищами в Евстахії. Евстахія була під інвігіляцією двох Сестер Василіянок з Підмихайловець від 27 XI до 12 XII 1937. Тому що Сестри не могли мати певности, чи дівчина Ганя Груба, яка добровільно услугує Евстахії і в тім часі залишилася при

ній враз зі Сестрами, не годую її якимсь дискретним способом, зажадано від мене, щоб я усунув Ганю від Евстахії бодай на 10 днів, та щоб у тому часі і я не відвідував Евстахії. Я все виконав. Від 13 XII 1937 обняли інвігіляцію над Евстахією ще дві Сестри Василиянки зі Львова, Ганя поїхала на село, а я також не приходив до Евстахії. Такий стан тривав до 24 XII 1937, котрого дня прикликано Ганю до Евстахії, а Сестри ще лишилися при Евстахії, враз із Ганею, до 27 XII 1937.

„PECCATUM ORIGINALE“.

Лікар уже з самого початку своїх обсліdів проголосив Евстахію за психопатку та симулянтку, тому що не ствердив у неї тих недуг, які вона йому заподала. Говорив він про це — і то з латосом та з фантазією, питомим його вдачі — і мені приватно і Преосвящ. Предсідникові Комісії і на засіданнях Комісії. Це найлекший, бо найпримітивніший спосіб пояснювання явищ у стигматизованих осіб: що в них не так, як в інших, нормальних, людей, це ніби вплив їх психічної недуги, уроень та ошуканства. І коли рентгенівська фотографія не виявила зломання хребетного стовпа в Евстахії Б., то лікар уже не мав ніякого сумніву, що ніби в Евстахії все тільки симуляція та ошуканство. Він був певний, що при загостреній контролі над Евстахією викажеться її ошуканство при неїдженні.

Очевидно, лікар міг і повинен був усяке собі думати про явища в Евстахії Б., але методично не вільно було йому відразу звязати себе одною думкою (і то найпримітивнішою) та на всі боки явно пропагувати її. Фалшива думка засліплює ум так, що він нездібний схопити та оцінити справжні критичні моменти в явищах, але все накручує й підтягає під форму свого упередження. А коли в дослідника при фалшивій провідній думці є ще й особисті претенсії, то ніякі критичні моменти не завернуть його зі стежки, по котрій веде його упередження.

Др. М. Дзєрович пропагував свою думку про симуляцію та ошуканство Евстахії аж до кінця своїх обсліdів. Це й було „*peccatum originale*“, що обтяжило собою працю Комісії і витиснуло на ній своє знамено. Своєю думкою лікар засугестіонував Сестер, що інвігілювали при Евстахії, засугестіонував і членів Комісії. Хоч наради Комісії були тайні, думка Др. М. Дзєровича про Евстахію Б. вже від перших днів розходила по цілм краю, як сензація. Від одного мого приятеля, священика на провінції, я дістав був письмо з 15 I 1938, де він мені доносив, що в часі наших різдвяних свят був там один із наших послів і розповідав, що „лікарська експертиза щодо Евстахії (Бохняк) вийшла відємно, що всі в Комісії вже

про те переконані, лише що ти опираєшся, а вона має бути симулянтка і при тій ошустка, не воду з цукром“.

Сестри, не бачучи в Евстахії ніякої психічної недуги, ні істерії (це вони виразно зазначили в своїх протоколах), хоч старалися дуже совісно списувати свої обсервації, але засугестіоновані думкою лікаря, все, що тільки могли, підтягали під звичайне ошуканство і все насвітлювали з того фалшивого становища; нпр. написали, що ніби „Ганя й Евстахія нараджувалися, що Евстахія має говорити в екстазі“ (вважаючи екстази Евстахії за симуляцію). Супроти тверджень лікаря ще найліпше держалася С. Василя, яка знає С. Маріям Волошин зблизка тай мене знає і мала довіря до моїх поглядів; але й вона була залякана та непевна себе. Коли Сестри з Підмихайловець по скінченій інвігіляції прощалися зі мною, сказали до мене: „Нехай отець кине ті ошустки та варятки“ (Евстахію і Ганю). А Преосвящ. Предсідник Комісії сказав про Евстахію Б. до Сестер, коли вони з ним прощалися: „Хочби вона мені тут трупа воскресила, то не повірю в неї“.

Очевидно, якби це була правда, що Евстахія Бохняк є симулянткою і обманницею, то — гірка правда викликає бурю в душах. Але якщо це не є правдою, то психічне наставлення Комісії і лікаря і Сестер до явищ Евстахії було фатальне, бо психозне, яке згори унеможливило схопити правду.

„СПАМ'ЯТАТИ“.

Члени Комісії самі від себе не мали можливості видавати осуду про явища Евстахії Б. Вониж не знали Евстахії, як особи, не знали її явищ; не знали біології, медіомізму, ні стигматизації в її конкретних подрібних проявах. Значить, вони мусіли покладатися або на поглядах лікаря, або на моїх. На моїх? Це було згори виключене.

Як я був противний комісійному досліджуванню Насті Волошин, так само і з тих самих мотивів я був противний також комісійному досліджуванню Евстахії Бохняк. До створення Комісії для досліджування Евстахії Б. прийшло так, що в кругах львівського духовенства посуджувало мене, що ніби я на точці стигматизації і стигматичок втратив критичність та рівновагу духа, а Комісія мала це прослідити. Один із членів Комісії, мій найліпший приятель, звірився мені, що Комісія має також ту ціль, щоб „спам'ятати“ мене. А Преосвящ. Предсідник Комісії, коли я, в самих початках, звертав йому увагу на те, що лікар легкодушно творить собі погляди про Евстахію, відповів мені, що він бажав би собі, щоб я при тій нагоді навчився критично дивитися на ті явища. Відтоді я цілком перестав приватно говорити на ті теми з членами Комісії. Я бачив, що ми розійшлися духом. Я ціле своє життя в книжках і проповідях аналізував і поборював поневолюючі впливи

новітнього раціоналізму та натуралізму на модерну людину, а тут мені кажуть учитися розуму (критицизму) від тогож натуралізму та раціоналізму. Яка це іронія!

Зрозуміло, що при таких духових розбіжностях мої свідчення, докази і пояснювання не могли бути приємливі для членів Комісії. Духовим провідником Комісії був лікар, що по інтенціях Комісії мав мене „спам'ятати“, а я був властиво „підсудним“, якому а priori не дається віри.

Завважу, що Др. М. Дзерович мав 1937 р. на „Бесіді“ у Львові виклад про стигматизацію, але навіть не доторкнувся стигматизації в церковному значінні, а говорив тільки про „стигми“ (знаки), які повстають на тілі завдяки сильнішій сугестії. Я вже тоді в дискусії виткнув йому це. А тепер він мав спам'ятати мене в тій самій проблемі!

ПРИКЛАДИ „СПАМ'ЯТУВАННЯ“.

Коли на засіданні Комісії зійшла мова на стигматичні рани Евстахії Б., я свідчив, що я сам бачив рани на її руках у стані свіжого заклеплення ще в Кристинополі, рану на її правому боці я бачив і в Кристинополі і ще у Львові. Такі рани мені добре відомі з прикладу Насті Волошин. На це Преосвящ. Предсідник відповів: „о. Костельник міг бути засугестіонований“. На Ганю Грубу годі було покликуватися перед Комісією, хоч вона заприсягнула свої зізнання перед мною, бо лікар від першого дня також її проголосив за психопатку, якої не вільно заприсягати (!). Тому я навів шість осіб із Кристинополя, що бачили отверті стигматичні рани в Евстахії. На те лікар: „Хто знає, які то були рани? Це повинен був би лікар ствердити!“ Я відповів: „А ось львівські лікарі, спеціалісти, видали „parere“, що Настя Волошин штучно роздряпувала собі рани — а це був фалш!“ Без відповіді. На те, що ніби я міг бути засугестіонований, коли бачив стигматичні рани в Евстахії Б., я відповів, що по тих ранах лишилися близни на долонях Евстахії на горі і на споді, ще більші, ніж у Насті Волошин, лікар ті близни при мені оглядав, отже при чому тут моя сугестія? Але лікар і тут найшов викрут.

Оглядаючи ті близни під побільшаючим склом, він мені пояснював, що ті близни різняться від тих, які повстають по ранах іззовні роблених (притім лікар показував мені близну на своїй руці, де він колись був вдарився), отже хто знає, чи тут взагалі колись були рани, може це тільки якісь знаки на шкірі Евстахії? І ніколи на засіданнях Комісії лікар не називав близнів Евстахії „близнами“, тільки „знаками“. Я звертав увагу на те, що близни на руках Евстахії мають такий самий вигляд (вони гладкі, без горбка), як близни по стигматичних ранах на долонях Насті Волошин, нехай лікар піде та подивиться.

Але Комісія ніяких осіб-свідків у тій справі не кликала й не переслухувала. Засадна проблема стигматичних ран в Евстахії Б. осталась непросліджена. Об'єктивно Комісія могла би була тільки те сказати, що вона не просліддила квестії стигматичних ран Евстахії Б. настільки, щоб видати якесь рішення про те. Однак Комісія мала свої провідні переконання, і вони довели її до погляду, що справа стигматичних ран сумнівна — „non liquet“. Не зважаючи на повчаючий і такий свіжий випадок з Настею Волошин, Комісія мала переконання, що в справі стигматичних ран важне тільки свідство лікаря. А що стигматичні рани Евстахії Б. у Львові перестали отворитися і лікар їх не бачив, тому для Комісії та справа осталася сумнівна.

Оскількиж більше невдячно було моє положення, коли йшло про пояснення якихсь містичних переживань Евстахії. Др. Дзерович навідав на мене особливо тим, що рентгеновська фотографія не виявила зломання хребетного стовпа в Евстахії. Я це так пояснював: Чи Евстахія Б. має зломаний хребетний стовп, чи ні, то це питання стоїть тільки у зв'язку з її правдомовністю, а не з поняттям стигматизації взагалі. Евстахія подала, що вона в великій пості 1937 р. три рази в екстазі впала з ліжка, завжди на лице. Тоді вона містично переживала падання Христа з хрестом і мала до крові стовчені коліна (анальогічний випадок мав місце також у житті Насті Волошин). Відтоді Евстахія не може знести сидячої постави і має частинно поранені ноги. Анна Груба і брат Евстахії свідчать, що були при тім, коли лікар оглянув Евстахію і сказав, що вона має зломаний хребетний стовп (зізнання брата Евстахії я подав на письмі). А що в Евстахії зломання хребетного стовпа проявляється інакше, ніж звичайно, це для нас може бути тільки загадка, але не доказ, що ніби Евстахія симулює. Біологічних проявів у стигматичок не можна підтягати під стиль нормальних людей. Ось у Насті Волошин появлялась рана на правому боці, яка зникла без сліду (без близи). Я сам два рази бачив стигматичну рану на правому боці в Евстахії Б., а вона також зникла без сліду — Др. Дзерович у моїй приязності не міг найти ніякого знаку по тій рані. В малої Ганусі Труби зі стигматичних ран витікає кров, яка зовсім не має в собі заліза і навіть засохла має рожеву краску (я показав Комісії ту засохлу кров), а лікарі не хочуть признати тієї крові за кров. Стигматички можуть жити без їдженя. Отже в стигматичок можливі й такі біологічні прояви, які в нормальних людей неможливі. Для мене не є абсурдом припускати, що зломання хребетного стовпа в Евстахії скрилося перед рентгеновською фотографією. Уявляю собі, що її хребетні перстені на місцях зломання взагалі не зростаються і можуть то щільно сходитися зі собою, то розходитися. А може це в Евстахії тільки нервово-духова, містична недуга, якої механізм для

лікарів невідомий. Ось Гануся Труба має ще дивніше пораження ніг: У будні дні вона не може ходити, а в неділю і свято іде до церкви. В Насті Волошин одного разу Др. Панчишин ствердив катар шлунка, приписав їй довгу дієту, вона по кількох днях зїла ковбасу і огірок, катар уступив, а стали боліти легені, плечі, нирки по черзі. Не знаємо механізму недуг Насті, ні Ганусі, не знаємо ні механізму недуг Евстахії.

На те моє пояснення в Комісії впало тільки одне слово: „Безнадійне!“ (о. Лаба). Очевидно, члени Комісії уявляли собі, що це я так фантазую, щоб якось „обороняти“ Евстахію. Але між нами була та різниця, що вони не перестудіювали літератури про стигматизацію, не вжилися в ті неймовірні явища і не передумали їх, а я те все перейшов і ясно бачив, що неймовірні явища на наших стигматичках мають свої аналогії на історичних, чужих нам стигматичках. Наведу приклад *ad hoc*. В Геммі Galgani був такий стигматичний стиль, що її стигматичні рани являлися тільки в пасійній екстазі (що п'ятниці) і того самого дня зникали без сліду. Її сповідник, еп. Volpi, секретно хотів узяти лікаря, щоб він бачив ті рани. Але Геммі сказав Христос в екстазі: „Скажи своєму сповідникові, що я в привності лікаря не зроблю нічого з того, що він собі бажає“. Єпископ на те не зважав, узяв зі собою лікаря, який ждав за дверми. Рани Геммі отворилися, виплинула кров, та коли лікар увійшов до кімнати і змив кров, рани вже зникли без сліду. Невже це менша неймовірність, ніж те, щоб зломання хребетного стовпа скрилося перед рентгенівською фотографією?

В своєму писаному „*parere*“ про Евстахію Б. подав Др. Дзерович і таку точку: „Неправдивість фабуляції про якісь забіги оперативні на матиці, до якої ніхто ніколи не міг дістатися з огляду на незвичийно вузький отвір в дівочій болоні“. Евстахія оповіла про ту свою операцію з усіма подробицями (оперували її два чужі лікарі 1934 р. в березні). Анна Груба і Марія Яворська (гр. кат., 48 літ, замужна) з Вільки Поторицької коло Сокаля присягли, що вони чули від покійної матери Евстахії про ту операцію. Я знаю і студію Евстахію від травня 1937 р. і складаю їй таке свідоцтво, що вона ніколи не фабулує і не фантазує, а має знамениту пам'ять. Отже правильно можна тільки так заключати, що в організмі Евстахії діє якийсь „несамовитий“ чинник, який м. ін. спричинює й те, що рани в Евстахії можуть заростати без усякого сліду (як і її стигматична рана на правому боці та рани від містичного бичування). Але Др. Дзерович вирішив ту трудність, як і всі інші, в дусі раціоналізму, що не припускає ніякого такого чинника, який міг би суперечити правильному, відомому нам ходові природних явищ.

Тому що явища в стигматичок бувають неімовірні, на

перший погляд навіть суперечні зі собою, годі їх судити одним, але завсіди треба брати їх у звязку з цілістю. На початку стигматизації Настя Волошин так була спухла, що і лікар і повитуха твердили, що ніби вона „при надії“ (і то вже в шостому місяці). Відти то пішли по часописах всі її знеславлювання. Але гінекологічний обслід у Львові виявив, що Настя дівиця. Буквально те саме сталося і з Евстахією Бохняк. І вона в роках, що попереджували її стигматизацію, була така спухла, що один із ОО. Василіян по Львові оповідає, що ніби він знає, що Евстахія Б. „мала дитину“! А на основі гінекологічного обсліду Др. Дзерович твердить, що Евстахія Б. не могла бути ані оперована на матиці. Самі суперечности! Треба собі усвідомити, що на стигматичках виступають деякі явища саме на те, щоб їх упокорити та щоб через те „виявилися думки многих сердець“ (поважна вдача людей і сплетнярська, інтригантська вдача).

„НІЧОГО НАДПРИРОДНОГО“.

На запрошення Д-ра М. Дзеровича одного четверга перед екстазою і в часі тієї екстази оглянув Евстахію Бохняк Др. Артвінський, професор психіатрії (він був при Евстахії біля дві години). На одному засіданні Комісії з початком лютого 1938 р. Др. Артвінський здавав звіт із тих своїх оглядин Евстахії. Він застерігся, що не може говорити про душу Евстахії, бо не мав часу пізнати її, а те, за що він бере відповідальність, відноситься тільки до тілесного розпізнання. Випитуваний різними членами Комісії, Др. Артвінський сказав і пояснив, що екстаз Евстахії не можна вважати за симуляцію.

Це було вже цілий місяць по інвігіляції над Евстахією. Тому що в часі тієї інвігіляції не відкрито ошуканства при неїдженні Евстахії, первісна думка Д-ра Дзеровича про її ошуканство втратила свою головну імагінаційну підпору. Колиж Др. Артвінський також екстази Евстахії звільнив від тієї імагінації, то думка про ошуканство Евстахії остаточно впала — але тільки „зі стола під стіл“ (як це дальше побачимо).

На питання Преосвящ. Предсідника Др. Артвінський відповів, що він не бачить у явищах Евстахії нічого надприродного (для повної правди мушу згадати, що Др. Артвінський притім завважив, що він є віруючий, але все можна вважати за природне, або надприродне, залежно від підходу до явищ). Ще Др. Артвінський сказав, що для нього дивно, що Евстахія може так здержуватися від приймання води; що вона проговорила в екстазі („Ісусе мучай мене!“), коли він її наголював (психопати в екстазах не виявляють чуття, хочби їх різати), та що в екстазі її мязи не штивніють (так само в Насті Волошин).

Хоч Др. Артвінський обсервував Евстахію тільки дві години, хоч він сам застерігся, що бере відповідальність тільки за розпізнання тілесних проявів підчас екстази Евстахії (яке він подав на письмі), хоч він не мав поняття про цілість явищ в Евстахії, всетаки його пояснення осталося для Комісії міродайне і остаточне. На слідуючому засіданні Пресвящ. Предсідник підніс, як провідну думку, що в явищах Евстахії нема нічого надприродного. Саме тоді я звертав увагу Комісії, щоб не вдавалася в інтерпретацію явищ в Евстахії. Католицька Церква ще не висказала своєї офіційної думки про те, чи стигматизацію слід уважати за щось надприродне, або природне; Евстахія ще живе, ще можуть виступити на ній прояви стигматизації в такій наглядності, що про те годі буде сумніватися. Отже Комісія своєю інтерпретацією могла би найтися в немилій колізії. Зрештою (сказав я) я не вважаю нашої Комісії за наукову (наукова мусіла би працювати роками і мусіла би бути зложена зі самих фахівців), тільки більше з юридичну, яка має дослідити, чи сплетні про Евстахію обосновані, чи ні. Тому нехай Комісія подасть до публичної відомості тільки стверджені факти, а одиниці, хочби й члени Комісії, в своєму власному імені нехай інтерпретують ті факти, як схочуть і зможуть, беручи за те особисту відповідальність. Церква на тому не може мати ніякої шкоди, бо шкода для Церкви при таких явищах повстає тільки тоді, коли в гру входить ошуканство.

Але Комісія ішла своїм шляхом. Вона таки осталась при своїй думці, що в явищах Евстахії нема нічого надприродного, тільки, замість слова „надприродного“, в своїй енуційції дала слово „чудесного“. Це вийшло вигідніше для Комісії, а гірше для Евстахії. Але це, як побачимо, втягнуло Комісію в більшу суперечність із явищами Евстахії, ніж колиб Комісія залишилася була при слові „надприродного“.

„НІЧОГО ЧУДЕСНОГО“.

Натуралістично-раціоналістичне наставлення Комісії до явищ Евстахії Б. було для мене аж надто ясне і прикре. Я був би просто нерозумний, якщо б був вихоплювався перед Комісією з містичними переживаннями та явищами Евстахії найвищого типу. Комісія, яка сама подала у своєму „*rapport*“, що вона мала дослідити стигматизацію Евстахії Бохняк, ніколи не домагалась від мене, щоб я їй подав генезу стигматизації Евстахії та цілість її стигматизаційних явищ, хоч деякі члени Комісії добре знали, що я те все маю списане. Комісія мала таке апіорне переконання, що те все має сказати лікар. Справді лікар також випитувався Евстахії про початки її стигматизації, але без усякого змислу для містичних явищ, а Евстахія, знаючи, що він її вважає за симулянтку та обман-

нищу, збулася його кількома реченнями. Все таки при нагоді я мусів піднести деякі з таких явищ. Я вибрав явища, котрих звязок з Евстахію можна було вповні переконливо доказати. А саме, як Евстахія перейняла на себе мозкову недугу Дамяна Куліша з Унева і вповні уздоровила його; як перейняла на себе туберкульозу горла сестри о. Д-ра В. Лаби; як перейняла на себе туберкульозу легенів Володимира Шуля зі Стоянова і вповні уздоровила його. Евстахія не знала про ті особи, ані вони про неї. Недугу сестри о. Д-ра Лаби Евстахія перейняла на себе 9 X 1937 р. Терпіла дуже тяжко, майже втратила голос, гарячка перевищала міру термометра. 13 X на моє налягання, сказала, що о. Др. Лаба дістав в суботу 9 X перед полуднем лист, вона з того листа довідалася, що його сестра на селі (в Репехові, парохія Баківці) дуже тяжко хора на сухоти горла, і тоді (Евстахія) перейняла її хоробу. Я це сказав о. Лабі 14 X, а він potwierдив все, що Евстахія сказала про лист та про його сестру, якої дні мали вже бути почислені. Цю чужу недугу Евстахія відчувала, хоч уже слабше, десь до кінця березня 1938 р. Від 9 XII до 18 XII Евстахію так горло боліло, що вона в тому часі ані св. Причастя не приймала¹⁾.

Від 16 X 1937 Евстахію стала дуже боліти голова; очі їй запалися, казала собі давати зимний оклад на голову. Я догадувався, що це нова чужа недуга, і негодував на Евстахію, що вона по кілька чужих недуг набирає на себе нараз. Тоді вона призналась мені, що терпить за якогось студита, що не є студит, але є між студитами, не тут у Львові, але на провінції; його привезуть до Львова, тоді я про нього довідаюся. По трьох днях так і сталося. Той Дамян Куліш (емігрант з України, диригент хору в Уневі, в студитів), захорів був на грипу, яка вдарила йому на мозок так, що він божеволів. Така недуга під назвою „*ostre nagminne zarażenie mózgu*“ описана в Psychjatrii J. Frostig-a, Lwów 1933, т. II. стор. 303—309; лікарі обсервують ту недугу, звязану з епідемією грипи, щойно від 1917 р. Дня 14 XI Д. Куліш при-

¹⁾ Сестра о. крил. Лаби, Пелагія, померла 1 V 1938. Я був на її похороні і про все докладно випитався. Смерти Пелагії сподівалися ще перед Покровами (14 X 1937). По Покровах несподівано стало їй легше. Це так тривало до березня 1938. Перед туберкульозою горла Пелагія тяжко хорувала на шлунок і на серце.

Не треба собі уявляти, що особи, яких недугу переймають стигматички на себе, мусять вийти з тої недуги. Коли недуга дуже тяжка, то стигматички переймають на себе тільки якусь частину тої чужої недуги, а решту організм хорої особи мусить сам „відробити“. Колиж стигматичка в тому часі попаде в свою недугу, то її ослаблений організм уже не може так багато терпіти за другу особу. Хто знає, чи поміч Евстахії для покійної Пелагії тому не була достаточна, що саме на той час випала інвігіляція над Евстахією, яка принесла для Евстахії цілком інші журби? Зрештою Христова поміч не буває однакою в кожному випадку: деякі недужі за посередництвом стигматичок бувають моментально уздоровлені.

йшов до Евстахії зовсім здоровий і з подяки дав їй золотий хрестик, шлюбну памятку від своєї жінки. Але Евстахія терпіла його недугу ще до кінця грудня 1937.

Др. М. Дзерович уважав Евстахію за психопатку, а її чужі недуги за уроєні. Кілька разів був він свідком, з яким великим трудом Евстахія приймала св. Причастя. Та він твердив, що Евстахія, як психопатка, тільки перед людьми так мучиться при ковтанні, а на самоті така особа може зовсім вільно ковтати (тоді Др. Дзерович посуджував Евстахію, що вона крадьком п'є воду з цукром). На основі аналізу крові Евстахії Др. Дзерович заключив, що вона ніколи не могла мати такої недуги, яка була би спричинена бактеріями. Отже ніби Евстахія не могла переймати на себе чужих туберкулів.

Я на те відповів, що Евстахія, випитувана мною, сказала мені ще в осени, що вона не переймає заразків недуги, тільки саму недугу, тому від неї ніхто не може заразитися. Воно й раціональне, що чужа недуга, перебрана містичним способом, мусить у дечому різнитися від своєї оригінальної форми, бо колиб ні, то стигматика, перебравши на себе нпр. туберкульозу в кінцевій фазі, мусіла би й сама вмерти.

І хоч о. Др. Лаба сказав, що він сам дивується, що його сестра ще живе, то на засіданнях Комісії ніколи не прийшло до дискусії в тому напрямі, як Евстахія могла знати про ті особи і їх недуги, як могла попадати в анальогічні недуги і чому тим особам, хоч не було ніяких виглядів на їх здоровля, поверталось здоровля? Комісія, що мала за завдання досліджувати містичні явища стигматизації, не була чутка на вагу містичних даних, бо занадто піддалась духові нормальній біології, яка не знає містичних явищ... Невже можна сіткою воду черпати?

Ще куди гірше пішло з випадком Володимира Шуля (літ 28, син нашого пароха зі Стоянова). На останньому засіданні Комісії, на якому я був приявний, я прочитав заприсяжені зізнання того молодця. Володимир Шуль в 1934 р. захорів на туберкули легенів. Лікували його різні лікарі (Др. Барвінський, Др. Панчишин, Др. Банах, Др. Стефурак, Др. Тайхберг), однак його стан щораз погіршувався. В грудні 1936 р. мав він п'ять разів вибухи крові, вже не міг ходити і вже лікарі опустили його. Але потім несподівано став приходити до здоровля, без усяких ліків, а в літі 1937 р. вже був уповні здоровий і концертував у Варшаві, як бандурист, впродовж цілого місяця. Дня 15 вересня 1937 р. він був в Евстахії Бохняк. Вона йому з місця сказала, що його знає, що він є син священика зі Стоянова, а пізнала його в 1936 р., коли він їздив до сусіднього села (Ржищів) оглядати чудесно відновлені образи; один образ відновився йому на очах. В. Шуль дивувався: „Як це ви можете знати?“

Евстахія відповіла йому, що вона тоді духом стояла коло нього, що те відновлення образів це її діло. Далі сказала Евстахія: „І коли ви в зимі, в грудні мали вибухи крові, я молилася до Ісуса, щоб радше я вмерла, ніж мали би ви вмерти. Я перейняла вашу недугу на себе і я мала вибухи крові“.

Коли В. Шуль був в Евстахії Б. другим разом (з початком жовтня 1937 р.), вона сказала йому, що також у Стоянові в одній хаті є чудесно відновлений образ почаївської Богоматері. В. Шуль дійсно найшов той образ, привіз його до Львова на показ. Станіолева одежа на тому образі покритася дукатовим золотом, а краї лишилися мосяжною краски, яку спершу мав цілий образ. Я ходив з тим образом до золотників, а вони мені сказали, що природно ніяк не можна би такого образу позолотити, бо станіолева одежа, приклеєна до образу тільки краями лиця та рук Богоматері і Дитини Ісуса, мусіла би пірватися в часі позолочування. Я той образ показував Преосвящ. Предсідникові Комісії і о. Д-рові Лабі, вони нічого не могли сказати проти чудесного його відновлення.

Коли я прочитав Комісії ті записані зізнання В. Шуля, лікар не знав, що сказати, бо тут входили в гру речі, в яких він уже не міг уважати себе за фахівця. Вирятував його Предсідник Комісії, який з місця сказав: „Це ніщо не є!“ На тому й скінчилася ціла епізода із зізнаннями Володимира Шуля.

Комісія, яка шукала за чудами, а *limine* відкидала чуда, і потім видала опінію, що не найшла нічого чудесного! Очевидно, при такому наставленні і такою методою ніяка Комісія ніде на світі, ні в природі, ні в історії не найшла би ніякого чуда.

Я зовсім інакше віднісся до тих самих даних, що їх мала Комісія. Зараз 17 IX 1937 р. я поїхав до Стоянова, а відти до Ржищева. Особисто оглянув відновлені образи, на місці розпитався про все. В трьох найубогіших хатах є по 10—12 відновлених образів — несамовите вражіння! Деякі образи відновилися на очах людей. Люди по кільках разів присягали в тій справі. Тоді в селі дуже ширилася штунда. Чудесне відновлення образів зломило штунду. Тисячі й тисячі людей приходили до Ржищева оглядати відновлені образи. А також у подальших селах на Волині та по галицьких селах у тому районі тоді відновилися образи. Деж причина того чудесного явища?

Ніхто ніколи з науковців не припускав, щоб чудесне відновлення образів діялося через людей. У червні 1936 р., коли я вернув із Глинян, довідався від Насті Волошин в екстазі (її ангел говорив), що це вона відновила чудесно відновлений образ розп'ятого Спасителя в глинянській старій

церкві. Вона докладно описала, як це вона зробила, коли, який образ, скільки йому років і т. ін. Настя тоді була в Млинах і духом прилітала до того образу та годинами молилася перед ним (ангел сказав: „душечка молилася і я молився“), а від того образ відновився.

Якжеж Евстахія Бохняк могла потрапити на те саме твердження — таке неімовірне, а в світовій літературі невідоме? Що глинянський образ Настя В. відновила, це досі була тайна, бо Настин ангел заборонив нам, що тоді були при її екстазі, розголошувати це — аж до смерті Насті (щоб упереджені до Насті не були упереджені до того образу). Я тепер зраджую ту тайну, бо вже маємо й більше чудо — нерукотворений образ Богоматери в Чайковичах, який сам собою говорить, що він повстав у звязку з нашими стигматичками (про це небавом скажу більше).

Як могла Евстахія Б. знати про відновлені образи в Ржищеві, про те, що їх їздив оглядати В. Шуль, що один образ відновився йому на очах? Як могла знати про відновлений образ у Стоянові і який він, хоч про те до того часу ніхто не знав (господиня того дому, Олійникова, звернула була увагу, що той образ „почервонів“, а передтим був блідий, отже думала, що він чудесно відновився; але чоловік накричав на неї і вона нікому про те не говорила)?

Щоб ті позитивні дані оцінити, як слід, і викрити їх реальну цілість (бо це тільки фрагменти), конче треба пізнати моральний характер Евстахії і цілість її явищ. Я доложив усіх старань і мав доволі часу та різних нагод, щоб і одне і друге досягнути. І я переконався, що образи, про які була згадка, дійсно відновилися через Евстахію Б. В тому переконанні утвердили мене й пізніші відновлення образів, при яких зв'язок з Евстахією Б. був наглядний, як напр. у Дмитра Сеніка, поштового службовика у Львові, в Гринька Терлецького в Новосілках Опарівських (біля Черкас), а особливо в домі о. Дм. Шуля в Стоянові. Евстахія Б. раз сказала до Володимира Шуля: „В Стоянові в старій церкві є образ почаївської Божої Матері; я вже маю від Ісуса дозвіл відновити його. Возьміть його до себе, до хати, а я поволеньки відновлю його“. Той образ взяли з церкви на приходство, де він дійсно відновився, покритися темним золотом, що о. Шуль і всі його домашні можуть підтвердити присягою.

Я дуже добре розумію, що Комісія, щоб не наразити себе на евентуальну компромітацію, мала повне право обмежитися на безспірних фактах, а не запускатися в аналіз таких субтельних містичних явищ, як чудесне відновлення образів та перебирання на себе чужих недуг Евстахією Б. Алеж той самий мотив так само промовляв за тим, щоб Комісія взагалі не запускала в інтерпретацію явищ Евстахії, а обмежилася на стверджених фактах. Комісія не опро-

кинула даних про чудесні явища в Евстахії і навіть не потрактувала їх, як слід було. Отже правильно Комісія могла би була у своєму „parere“ тільки те сказати, що вона не може нічого сказати про те, чи в явищах Евстахії Б. є чудесність, чи ні, бо на основі своїх дослідів не могла собі виробити певного переконання. Колиж Комісія сказала, що в явищах Евстахії Б. не найшла нічого чудесного, то заключення вийшло поза реальні преміси. Це Комісія взяла „зі себе“, зі свого наставлення, а не з об'єктивних даних.

СПІР ПРО МІСТИЧНІ ОБРАЗИ.

На одному засіданні Комісії я пояснював, що Евстахія Б. має всі прикмети стигматизації в церковному значінні: має екстази і то найбільше типові („хрестні екстази“), має видіння Ісуса Христа, Богородиці і інших святих осіб, мала стигматичні рани, а література зачисляє до стигматизованих і такі особи, які мали стигматичні рани хочби тільки раз у житті — ось Настя Волошин тепер також не має вже ран і навіть не має пасійних екстаз.

На те о. В. Лаба поставив мені питання, чи Евстахія дійсно має видіння?

Я відповів, як слідує:

Тут я в спеціально корисному положенні. Коли Володимир Шуль перший раз відвідав Евстахію, сказав їй, що на вікні в його кімнаті появились два образи. Евстахія йому відповіла, що вона про те знає, бо це її образи; на долішній шибі є Божа Мати зі свічкою в руці, а на горішній є Благовіщення. Я поїхав до Стоянова і оглянув ті образи. Дійсно на горішній шибі є Благовіщення (менше виразне), а на долині є жіноча фігура, що праву руку тримає на грудях, на неї спадає і з неї звисає намітка, а в лівій руці має горючу свічку з великим полум'ям. Так само описала мені Ганя Груба Божу Матір, яку кілька разів бачила при Евстахії; так само описала це явище й сама Евстахія. Про це могу кожного переконати своїми протоколами ще з червня 1937 р. Церковне малярство не знає такого образу Богородиці. Отже зв'язок між видіннями Евстахії та містичним образом на приходстві в Стоянові наглядний; образ у Стоянові підтверджує, що Евстахія дійсно має видіння святих осіб.

Коли я це говорив, то мав повну свідомість, що не переконаю Комісії, бо мені було відоме негативне відношення членів Комісії до містичних образів, про які я видав окрему брошуру. Головно задля мого відношення до тих образів у членів Комісії, ще з давнішого часу, витворилося таке переконання, що ніби я втратив критичність на тлі стигматизаційних явищ і фантазую.

В осени 1937 р., при двох свідках, о. Др. Лаба звів зі мною гострий спір про містичні образи. Він менше більше так говорив до мене: Колись ти був філософом, а тепер займаєшся хорими дівчатами. Кинь це, втікай від того, як і я втікаю. Всі насміхаються з тебе, хоч у розмові з тобою й по-такують тобі, то за твоїми плечима колісця собі роблять на чолі, коли про тебе згадують. Хтож тримає з тобою, хто з Юра, хто з Академії, хто зі світських? Ти сам, а проти тебе два мільярди (люди цілого світа)! Тільки ти бачиш якісь образи по шибах, а ніхто інший. І я бачу кольори, бачу й монограми, але образів не бачу...

Ще ніколи в житті ми не мали зі собою такого гострого спору. Я аж надто добре розумів, що з його уст говорила загальна опінія наших львівських вищих духовних і світських сфер. Йому було прикро слухати насміхи над мною, і тому, зі щирого серця, зважився „спам'ятувати“ мене. Але ані він мене не спам'ятав, ані я його.

Я витикав йому, що його аргументи поверховні, невластиві (я сказав: ось ми тут сперечаємося, а два мільярди людей не знають про те; невже це доказ, що ми не сперечаємося?), а до того вони не є вільні від гіперболи (невже це правда, що тільки я сам бачу ті образи?) та від внутрішньої суперечності (чи монограми не мають такого самого значіння, як образи?). Але мої аргументи не імалися душі мого приятеля (як і членів Комісії). Він перейнявся загальною опінією, а для його лагідної вдачі осоружно йти перебоєм проти загальної опінії. Розсудив нас аж нерукотворений образ Божої Матери в Чайковичах. Коли я показав фотографії того образу о. Д-рові Лабі, він збентежився і тільки те сказав: „Ну, тут уже нічого не можна сказати“.

Колись подрібно викажу, що чайковицький образ є вінцем і підтвердженням усіх містичних образів, про які я писав. Тут тільки вкоротці. Божа Мати в Чайковичах це стигматична Божа Мати, зі стигмою на руці, Богородиця в короні, з Дитиною на руках, а з мечем у грудях, що гострим своїм кінцем виходить на верх тіла — концепція, невідома в історії церковного малярства. А численні і штудерно пов'язані декораційні елементи на тому образі хочуть кожному засвідчити, що той образ витворила розумна сила. Найдивніше те, що знадвору видно той образ як срібну (білу) Божу Матір, а з хати як чорну Божу Матір. Та це не є механічний позитив і негатив, але плянове таке уладження, бо деякі партії на образі доцільно відступають від механічного порядку позитиву та негативу. Чорна Божа Мати має меч по лівому боці (Настя В. має рану по лівому боці), а срібна Мати Божа має меч по правому боці (Евстахія Б. має рану по правому боці). На основі різnorodних даних я прийшов до переконання, що срібна Мати Божа це символ

стигматизації Евстахії Бохняк, а чорна Мати Божа це символ стигматизації Насті Волошин. Той образ витворився під містичним впливом їх обох. І Евстахія і Настя знали про той образ уже того самого дня, коли він появився, 15 XII 1937. (Це був саме час, коли Др. Дзерович тріумфував зі своєю концепцією, що ніби Евстахія симулянтка та обманниця. Але Євангеліє дуже добре знає про таку трагічну іронію: „Во своя приїде і свої его не прияша“.)

Настя про все довідалася в віщому сні, Евстахія була вповні свідомою того, що вона творила той образ, зачинаючи від „польського Непорочного Зачаття“ (від 8 XII 1937). Евстахія знала про закриту керницю, що при тій хаті, де появився образ, навіть відгадала, скільки літ вона закрита, знала також про джерело, з якого „чистенька“ вода тече до тої керниці. Настя докладно означила місце джерела і його глибину під землею (в самій кімнаті, де образ, 1—1½ м під землею). Порозуміння між ними не могло бути ніякого, бо в тому часі, коли я зайнявся Чайковичами, Настя була в Підлютім (впродовж п'ятих тижнів). По моїх директивах, які я діставав від Евстахії і від Насті (по її повороті з Підлютого) власник хати відкопав жилу того джерела і пустив дійсно „чистеньку“ воду до керниці. На це все я можу присягнути.

Мої дані й критерії довели до відкриття і пояснення чуда в Чайковичах, яке вже має всенародне признание. Значить, я не фантазував, коли писав про містичні образи, але відкрив дійсність, дивнішу від якоїнебудь фантазії. А члени Комісії, ведені своїми критеріями (які випливають з тої загальної „критичної“ opinii, що про всяке нове чудо каже: „не може бути“), ані самі не були здібні ствердити тої фантастичної дійсності, ані не були всілі зорієнтуватися в об'єктивній вартості мого твердження.

На засіданнях Комісії не було мови про Чайковичі, бо я зайнявся тою справою вже по останньому засіданні Комісії, на якому я був прихвний. Та не думаю, щоб я міг був перетягнути Комісію на свій бік оповіданням про зв'язок Евстахії Б. з чайковицьким чудом. З Комісії говорила „загальна opinii“, і тільки нова загальна opinii зможе перетягнути її на свій бік.

ШТУЧНА АБСТРАКЦІЯ.

Комісія в своїх дискусіях обмежилася на матеріалі, що його лікар прибирав, обслідуючи Евстахію Б. Та саме на основі того матеріалу Комісія могла ствердити найнагляднішу чудесність в явищах Евстахії Б., якщоб не була упереджена і якщоб лікар мав хоч трохи наукового змісту. Монахині цілий місяць інвігілювали над Евстахією і не бачили, щоб вона їла та пила. А Евстахію легко пильнувати, бо вона

завсіди лежить у ліжку. Вже так згрубша поданий той факт кожній неупередженій людині мусить насунути думку, що тут мусить бути щось незвичайне. Але Комісія, ідучи за своїм упередженням, була податлива для всяких способів, щоб здепреціонувати значіння того факту. Я устно і письменно домагався, щоб заприсягнути Сестри на головні питання: а) Чи вони бачили, щоб Евстахія їла або пила? б) Які мають реальні дані, що могли би кидати підозріння на Ганю Грубу, що вона дискретно годувала Евстахію в часі їх інвігіляції? Коли я перший раз про те говорив, лікар нервово відповів мені: „Сестри не будуть присягати!“ Той настрій лікаря був міродайний також для Комісії, бо вона й дотепер не заприсягнула Сестер. Ніякої диспути на ту тему не було, але я маю таке вражіння, що Комісії не на руку було заприсягати Сестер, щоб фактові, який в її очах не має надзвичайного значіння, не надавати поваги.

Коли Комісія домагалася від мене, щоб я віддалив Ганю Грубу від Евстахії на означений час, і коли я вже на те згодився, я сказав до лікаря: Але якщо Евстахія видержить ті майбутні два тижні загостреної контролі (без Гані Грубої), то також перші два тижні контролі (Сестри з Ганею Грубою), будуть їй почислені за доказаний абсолютний піст. Лікар тоді без надуми відповів: „Розуміється!“ Він тоді був певний, що приловить Евстахію на ошуканстві, і тому так легко заризикував словом „розуміється“.

Та якжеж інакше сталося по скінченні цілої інвігіляції Сестер! Лікар не тільки не додержав свого слова, але всіляке, аж до смішности, видумував, щоб затушувати чудесність абсолютного посту Евстахії. Комісія вважала за доказаний абсолютний піст Евстахії тільки ті другі два тижні, коли при Евстахії були Сестри самі, а від перших двох тижнів, коли при Евстахії була також Ганя Груба, Комісія заабстрагувала. Ніякої вичерпуючої дискусії на ту тему не було, тільки Преосвящений Предсідник сказав про той час одне речення: „Не можемо кидати підозріння на Евстахію, але вона могла їсти в тому часі“.

І це вже для Комісії вистарчило, начеб самозрозуміле. Як Комісія була розположена до видавання осуду про такі явища, про те свідчить також той факт, що при тій нагоді була мова також про неїдження Тереси Neumann і падали слова, що ніби „Тереса певно їсть“. Саме в тому часі деякі з членів Комісії (лікар, Преосвящ. Предсідник) прочитали брошуру лікаря Deutsch-a, чільного німецького напасника на Тересу, який посуджує її і цілу її родину, що вони, ошукуючи людей, створили легенду про довголітнє неїдження Тереси.

Не можу тут здержатися від завваги, яке це небезпечне незвичайні, неімовірні явища давати під науковий осуд людям, які легко піддаються чужій opinі, якщо вона відповідає

їхньому розположенню душі, які в явному житті ніколи не брали на себе відповідальности за свою власну, оригінальну наукову аналізу явищ, бо взагалі тим не займалися, яким чужа психіка науковця-відкривника, що сам зі свого власного внутрішнього досвіду знає, як то в загадкових випадках треба обдумати всяку дрібницю, щоб змогти викрити правду, як треба визволитися не тільки від усяких чужих впливів, але й від усяких своїх почувань та тенденцій, як треба берегтися перед „переконливими сповидами“, скільки то своїх власних концепцій треба відкинути саме таких, що виглядають як найбільше переконливі, щоб вкінці, нераз по довгих роках жертвенного шукання, попасти на непоказну та неімовірну нитку, яка дійсно відмотує клубок проблеми.

Чи Евстахія Б. в перших двох тижнях інвігіляції над нею дійсно „могла“ їсти? На засіданнях Комісії я не налягав на те питання, бо лікар не міг природно пояснити ані тих явищ, що мали місце в останніх двох тижнях інвігіляції над Евстахією — тому я головно полемізував з ним з увагою на ті явища. Та тут „parere“ Комісії примушує мене дати відповідь на поставлене питання і вказати, що абстракція Комісії штучна, неумотивована і кривдяча для Евстахії.

БЕЗ ЇДИ І ПИТТЯ ЦІЛИЙ МІСЯЦЬ І ЦІЛИЙ РІК.

Щож промовляє за тим, що Ганя Груба дискретно годувала Евстахію в часі перших двох тижнів інвігіляції над Евстахією? Ніщо інше, крім тої загальної думки, що людина без їдження та пиття і без утрати своїх життєвих сил не може цілий місяць видержати. Але при таких умовах людина не може видержати ані два тижні. Евстахія Б. всетаки видержала абсолютний піст у часі дальших двох тижнів. Колиж вона це могла видержати, то вже в тому маємо достаточну запоруку, що вона могла видержати абсолютний піст і в попередніх двох тижнях, значить: впродовж цілого місяця (цей доказ опісля розвину). Отже відповідає той єдиний доказ „із загальної неможливости“, на основі якого можна би піддавати під сумнів абсолютний піст Евстахії від 27 XI до 13 XII 1937 р.

Щож промовляє за тим, що Евстахія ні їла, ні пила також у перших двох тижнях інвігіляції над нею?

1) Перш за все та її спроможність, що вона від 13 XII до 27 XII 1937 р. видержала абсолютний піст без утрати своїх життєвих сил і без утрати ваги тіла при найстрогішій контролі над нею.

2) Справді не могу покликатися на присягу Сестер, які пильнували Евстахію від 27 XI до 13 XII 1937, зате могу покликатися на письмо Митрополичого Ординаріату, в якому

висловлене домагання до мене, щоб я віддалив Ганю Грубу від Евстахії, бо Сестри не можуть мати певности, чи Ганя Груба „дискретно“ не годує Евстахії. Значить, за весь час своєї інгіваляції Сестри не бачили, щоб Ганя Груба годувала Евстахію.

3) Твердження, яке Комісія прийняла за самозрозуміле, що ніби Евстахія в тому часі „могла їсти“, в дійсності не є продумане.

Власне в тому річ, що Евстахія не могла їсти. В тих перших двох тижнях Евстахію так дуже боліло горло, що вона тільки з великими муками приймала св. Причастя, а від 9 XII впродовж дальших 10 днів взагалі не причащалася. Коли приймала св. Причастя, то треба їй було голову піддержувати, у гортані їй клекотіло, мучилася впродовж 5 до 15 минут, заки св. Причастя зійшло до шлунка. Якжеж така особа могла би приймати звичайну поживу, коли приймання св. Причастя, при урухомленні всіх побожних бажань, спричинювало їй такі муки? Якщоб Евстахія тоді дійсно могла їсти, то мусіла би симулювати свої муки в часі приймання св. Причастя. Звичайна симуляція тут виключена, бо вона не всилі викликувати таких фізіологічних прояв. Це могла би бути тільки психопатична симуляція. Др. Дзерович власне уявляв собі тоді, що Евстахія є того роду симулянткою.

Я простудіював цілу систематичну психіатрію (Jakób Frostig: Psychiatria, Lwów 1933, T. I i II), щоб довідатися, які бувають психопатичні симуляції. Симуляція Евстахії, якщо це дійсно була симуляція, могла би підходити тільки під тип істеричної симуляції („на показ“). Др. Дзерович так і говорив, що перед людьми Евстахія не може приймати поживи, але на самоті, коли ніхто не бачить, такі особи можуть зовсім легко приймати поживу. Значить, він зачислив Евстахію до істеричних типів. Та коли йому Сестри говорили, що вони не помічають істерії в Евстахії, то він їм сказав, що Евстахія не є „істеричка“, але „психопатка“, а це ще гірше, ніж „істеричка“. От говорив собі, що хотів. Половинчне знання всюди легко доводить до карикатурного представлення дійсности. Др. Дзерович був би мудріше зробив, колиб додержав слова, яке мені дав на моє жадання, щоб він не мішався до пояснювання психіки Евстахії, тільки щоб обслідив її тілесні прояви.

Якщоб Евстахія їла в перших двох тижнях інгіваляції над нею, то мусіла би її Ганя годувати. Очевидно, в Гані це було би звичайною симуляцією, звичайним ошуканством. Але Евстахія мусіла би бути в порозумінні з Ганею, отже в неї це також було би звичайною симуляцією і звичайним ошуканством.

Таки ніяк не можна при Евстахії позбутися альтернативи: або Евстахія є звичайна симулянтка і обманниця, або вона є стигматичка того типу, що не

їсть і не пє. Щож промовляє за першим членом цієї альтернативи? Ми бачили, що Комісія явно і виразно не могла встояти при тій своїй первісній думці.

Щож промовляє за другим членом наведеної альтернативи? Різномодні явища, які питомі тільки стигматизованим особам: стигматичні рани (кроваві містичні бичування Евстахія мала в великому пості 1938 р., як і Настя Волошин), пасійні екстази, довге неїдження, перебирання на себе чужих недуг, своєрідна стигматична психіка (якої ніхто на світі не зумів симулювати) і т. ін.

Але щоб з цілою певністю відповісти собі на питання, чи Евстахія обманниця, або справжня стигматичка, то треба або мати повне довіря до тої особи, що добре знає Евстахію, або треба самому добре знати Евстахію. А коли хтось хоче ще й критично аналізувати явища Евстахії, то мусить мати вироблений змісл для таких незвичайних явищ, щоб навіть в інтуїційних глибинах оцінити їх справжнє значіння, бо без того загубиться в гушаві явищ, які при досліджуванні щораз дробляться і комплікуються (це так буває при досліджуванні всяких явищ). Nietzsche сказав, що все, коли пригадуємось над ним, стається непевне. З тої непевности може нас врятувати тільки інтуїційне, евідентне знання. Такого пізнання Евстахії Комісія не мала і не мала довіря до мене. Тому вона в дійсности й не вирішила питання, чи Евстахія Б. є обманниця, чи ні. Це питання, як я вже сказав, Комісія тільки „зі стола взяла“ і „сховала під стіл“.

Оте ляпідарне твердження, що Евстахія „могла їсти“ в дійсности має таке значіння, що Евстахія „могла ошукувати“ (приймаючи скрито поживу). Алеж причина того, що Комісія не була в силі виробити собі ясного поняття про те, чи Евстахія ошукувала інівiгiлюючі Сестри своїм неїдженням, чи ні — та причина лежить не по стороні Евстахії і її явищ, тільки по стороні Комісії, яка не вміла до тих явищ підійти, як слід, ані їх оцінити. В дійсности є всі дані, які свідчать, що Евстахія в тому часі не могла їсти.

4) Очевидна річ, що в часі інівiгiляції Сестер Ганя Груба могла би була годувати Евстахію Б. тільки крадьком, отже тільки десь-колись на добу; а щоб та пожива була вистарчаюча, то мусіла би бути подавана в більшій кількості нараз. Алеж на основі хемічних аналіз крови та мочу Евстахії зовсім ясно виходить, що Евстахія не могла бути так годувана.

Всі добре знаємо, що людину, яка впродовж кількох днів не їла, ні не пила, годі відразу годувати великими давками: вона може приймати тільки плинн і то по одній ложці чи навіть ложечці в відступах що пів години. Евстахія, як це виходить з хемічних аналіз її речовин, є ідеально заголоднілим типом. На доказ того наведу деякі речення з пи-

саного „parere“ Д-ра М. Дзеровича: „Вислід badania лішкового азоту в крові в дні 8 XII 1937 виказав 14 мг^o/_o, що є цифрою дуже низькою, бо пересічна норма виносить 20—50 мг^o/_o. Такі низькі цифри стрічаємо лише в людей, що від довшого часу здержуються цілковито від приймання білків. Того самого дня виконано означення цукру в крові, якого висота показала 80 мг^o/_o, що супроти норми 105 мг^o/_o є вже цифрою голодовою“.

Це висліди хемічних аналіз з перших двох тижнів інвіліяції над Евстахією. Значить, Евстахія вже в тих перших двох тижнях була заголоднілим типом, що від довшого часу не приймав ніяких білків. Отже Евстахія не могла в тому часі приймати ніякої твердої поживи і ніякої плинної, що має в собі білки (нпр. молоко). Ганя могла би була годувати Евстахію хіба тільки водою з цукром. Алеж тоді в крові Евстахії рішуче мусів би бути більший відсоток цукру, ніж це виказала аналіза. І як Ганя могла би була перед Сестрами годувати Евстахію водою з цукром частими, маленькими давками, щоб того Сестри не спостерегли, а Евстахія так мучилася, приймаючи маленьку частію св. Причастя? Як Ганя могла би була заодно носити при собі скриту фляшечку з водою з цукром і щораз розпускати цукор в воді, щоб того ні Сестри не викрили, ні мої домашні (Ганя в мене харчувалася)? А Ганя це звичайна собі дівчина, нездібна ні до яких вишуканих хитрощів.

Таким самим виголоднілим типом була Евстахія в других двох тижнях інвіліяції. На основі хемічних аналіз її речовин Др. Дзерович у своїм „parere“ пише про той час, що „стан голоду в Евстахії Бохняк є дуже заавансований“, „це майже кінцева стадія видержливості організму на голод“. Аналіза мочу з 14 XII 1937 виказує цілковитого азоту 4·155 гр (нормально 10—15 гр); мочевої кислоти 9·1 гр (нормально 300—400 гр). З 17 XII 1937: цілковитого азоту 3·566 гр; хлоридів 1·346 гр (нормально 10—15 гр); амоніаку 3·823 гр (нормально 0·30—1·20 гр); ацетону 459 мг (нормально 10 мг).

Це все характеристики виголоднілого типу, що ідеально достосований до неїдження. Отже яка рація промовляє за тим, що Ганя крадьком годувала Евстахію в часі від 27 XI до 13 XII 1937 р.? Буквально ніяка, а все свідчить проти того.

5) Коли Ганя Груба 13 XII 1937 р. відїздила на село, я запитав її: Чи ти не боїшся покидати Евстахії на чужих людей? Ганя мені відповіла: „Якби я годувала Евстахію, як собі лікар думає, то я не покинула би її ні на один день; а так буде з нею те, що й за мене було — лишаю її на Бога“. Чи це не є сильний доказ? При двотижневій інвіліяції над Тересою N. від 14 до 28 липня 1927 р. не було такого доказу. (Тереса була в своїй хаті при родичах і ходила.) Та треба

вжитися в значіння того доказу. Авжеж ані Евстахія, ані Ганя ніяк не зважились би на те, щоб Евстахія лишилась під доглядом чужих людей, у чужій хаті і то прикована до ліжка, якби це не було правдою, що Евстахія не їсть від початку травня 1937 р., а не пе від початку червня 1937 р. Може собі хтось подумає, що Ганя вже перед тим мусіла випробувати Евстахію, що вона може видержати й два тижні без їди та пиття, тому вони могли згодитися на таку пробу. Алеж ані Ганя, ані Евстахія не могли знати, як довго буде тривати та проба. Ось спершу заносилось на те, що інвігіляція Сестер буде тривати тільки два тижні, а вона протягнулась цілий місяць. Тай відки Ганя могла би мати певність, що Евстахія видержить два тижні абсолютного посту в таких прикрих для неї обставинах, де окруження вважало її за варятку та обманницю?! Ні, це все байки та безкритичні ілюзії. Якщоб Ганя не вважала неїдження Евстахії за божу справу, то вона ніяк не згодилась би покинути Евстахії.

6) Не тільки я, але дуже багато осіб на основі власного досвіду може присягнути, що Евстахія Б. ясновидюча. А Евстахія дуже добре знає, що вона є під контролею інших ясновидючих осіб (тепер аж шістьох, різного стилю, віку, освіти і національності), з якими я стою в звязках. Усі ті ясновидці відвідали Евстахію і потверджують, що вона справжня стигматичка, що ні їсть, ні пе. А якщо хтось уявляє собі, що тих ясновидців у такій справі можна здурити, то той не знає дійсности, і тільки фантазує.

7) Ганя Груба перед мною зложила дуже тяжку присягу устно й на письмі, що Евстахія не їсть від травня, а не пе від червня 1937 р. Справді Др. Дзерович відразу сказав мені, що Ганя Груба „також психопатка“ та що я зле зробив, що заприсягнув їй. Та це свідчить тільки про безкритичну легкодушність того лікаря, що він важиться видавати такі осуди в таких важких справах. І я і моя дружина і ціла моя родина знаємо Ганю Грубу вже від року і складаємо їй таке свідоцтво, що вона дівчина дуже побожна, наскрізь чесна, вповні нормальна, нездібна до хитрощів. На неправду вона ніколи не присягала би. Евстахії Ганя Груба usługє вповні безінтересовно, без усякої винагороди. З Евстахією звязало її тільки те, що вона була свідком різних чудесних явищ при Евстахії. І тільки тому вона скочила би в огонь за Евстахією та зносить усі прикροщі, фізичні й моральні, злучені з її жертвенною службою. Всякі інші поняття про Ганю Грубу це тільки довірливі фантазії та ілюзії.

8) І я і моя дружина свято переконані, що Евстахія Б. дійсно не їсть і не пе вже цілий рік. А хтож з людей, крім одної Гані Грубої, може мати глибший вгляд у ту справу?

9) Абсолютний піст Евстахії Б. не зачався нагло. Як це було в Тереси Neumann, подібно й Евстахія Б. спершу пе-

рестала приймати поживу, а щойно по місяці перестала приймати також воду. Вона хотіла їсти і пити, але не могла, бо все вертала. Домашні силували її, щоб їла і пила, вона їх слухала, та все вертала. На це є без числа свідків (Ганя Груба, Марія Яворська, брат Евстахії, я, моя дружина і ін.). Евстахія завжди відчувається однаково ситою, можна при ній їсти чи пити, вона не має ніяких спокус до їдження та пиття. Також ці анальогії до прояв Тереси Н., коли їх сполучимо в синтезу з усіма явищами Евстахії Б., мають своє значіння. З усього недвозначно виходить, що Евстахія Бохняк це стигматичка того типу, яка роками може жити без усякої їди та пиття. Такий довгий абсолютний піст відомий тільки в стигматиків (*Vere-mundus: Weltbetrug in Konnersreuth?* Colmar 1937, стор. 62). З усіх незвичайних явищ, які бувають при стигматизації, довгий абсолютний піст найбільш чудесний. Екстази, стигматичні рани і т. ін., бодай до якоїсь міри, можна би й медіюмічно пояснювати. Але довгий абсолютний піст не дається пояснити ніяким природним способом.

ЧУДЕСНІСТЬ АБСОЛЮТНОГО ПОСТУ ЕВСТАХІЇ БОХНЯК.

Комісія „заабстрагувала“ від неїдження Евстахії Б. в перших двох тижнях інвігіляції. Абсолютного посту Евстахії в других двох тижнях Комісія вже ніяк не могла піддавати під сумнів, але справу вирішив о. Ст. Рудь, який, покладаючися на свою власну якусь незвичайну спроможність пощення, кілька разів твердив, що „два тижні не їсти і не пити — це ніщо не є“. А Др. Дзерович це слухав і тільки всміхався, що несподівано найшов такого помічника в полеміці зі мною. Коли ішло про те, щоб я віддалив Ганю Грубу від Евстахії, то Др. Дзерович вдоволься (і то вповні слушно) навіть 10 днями строгої інвігіляції над Евстахією, а по скінченні цілої інвігіляції і 14 днів уважав за „ніщо“. Воно так, що одні люди роздумуванням доходять до правди, а інші саме гублять її і віддаються від неї.

Людина, коли не їсть, живе на кошт свого організму, „з'їдає“ своє тіло, тому худне. Всі фахові голодюки при голодуванні п'ють воду, скільки хочуть, всетаки тратять на вазі не менше, як $\frac{1}{2}$ клг денно (*Friedrich Kraus und Theodor Brugsch: Spezielle Pathologie und Therapie innerer Krankheiten*, I Band: Erkrankungen des Stoffwechsels. Berlin-Wien 1919, стор. 408—411). При питті води можна голодувати 30 і навіть 60 днів. Але голодування без пиття води просто руйнуюче для організму. В наведеній німецькій лікарській книжці написано про те, як слідує: „Повний голод зі здержністю від води це в людей дуже рідке явище... Також

духово хорі, злочинці, самовбійники, що здержуються від поживи, так мучаться спрагою, що не можуть здержатись від води, і також ті, що терплять на сплячку, будяться переходово, щоб напиться води". Хоч яка це велика книжка, то нема в ній поданого ні одного випадку якогось довшого голодування без пиття води.

На тій основі, як також на основі статті Карла Richet-a „Чудесні пости“, про яку небавом більше скажу, я в одній своїй писаній полеміці з Д-ром Дзеровичем (ми полемізували також на письмі) написав, що офіційна лікарська наука навіть не має достовірно перевірених проявів при голодуванні без пиття води. На те Др. Дзерович також письмом відповів мені, що ніби моє твердження завідає, що ніби я не знаю найновішої літератури на ту тему. Колиж я устно зажадав від Д-ра Дзеровича, щоб він „тут на стіл“ приніс ту свою літературу (бо я так робив, що приносив зі собою книжки, на котрі покликувався), то я ніколи не дочекався того від Д-ра Дзеровича. І знову скажу: він собі всюди „помагав“ своєю фантазією.

Др. Hohn, що спеціально зайнявся критикою лікарських опіній про неїдження Тереси Neumann, у своєму „parere“ з 1932 р. пише, як слідує: „Zunächst ist überhaupt kein Fall totaler Abstinenz (völliger Nahrungslosigkeit) beim Menschen aus den oben bereits angeführten Gründen in der Literatur kritisch analysiert (untersucht)“. Міцце вгори, на котре автор покликується, ось take: „Man wird einwenden, dass es für den Hungerskünstler ein leichtes sei, fünfzehn Tage lang ohne Nahrung zu leben. Das ist zweifellos richtig, sogar bis zu 60 Tagen haben es diese Künstler gebracht, es ist dem Menschen aber nicht möglich, fünfzehn Tage lang Flüssigkeit zu entbehren“ (наводить Еп. Józef Teodorowicz: Zjawiska mistyczne i ich tłumaczenia, Poznań 1933, стор. 302—306). Але о. Рудь, що в стигматичних справах тільки лікарям вірить, краще це знає, ніж лікар, спеціаліст у тій царині!

Я мав нагоду чути від кількох наших молодих людей, що вони, як політичні в'язні, самі на собі досвідчили наслідки голоду без пиття води, коли переводили „голодові штрайки“. Одні вже по трьох днях такого штрайку були вповні зломані, другі по чотирох днях, треті по п'ятих, тільки один вдержав $6\frac{1}{2}$ днів, але коли мати прийшла до нього, то його не пізнала — так страшно виглядав і вже не пам'ятав, що з ним діється. Це оповів мені той сам пан і, відвідавши Евстахія Б., сказав мені, що він найбільше дивується її виглядові при абсолютній здержности від їди та пиття, бо він це на основі власного досвіду може найкраще оцінити.

Справді бувають індійські йоги чи факіри, що не їдять і не п'ють впродовж 30 чи навіть 40 днів, але вони тоді за-

вмирають, як звіря в зимовому сні, і дуже худнуть. Внутрішні перемини в їх організмі приймають якнайповільніше темпо, вони тоді подібні до нафтової лампи, яка світить скрученим гнотом і нафта вистарчає їй надовго, бо тільки потрохи спалюється.

Але не їсти і не пити впродовж 14 днів, а лишатися при нормальному темпі внутрішніх перемін, при нормальних своїх життєвих силах і при звичайному вигляді тіла, як це було в Евстахії Б. в часі інвігіляції над нею (тут маю на увазі тільки останні два тижні) — це таке неприродне, таке чудесне, як колиб нафтова лампа світила повним гнотом впродовж 14 годин чи днів без поменшування нафти, що в ній.

Твердження о. Рудя, що „не їсти і не пити 14 днів — це ніщо не є“, це тільки наївна ілюзія людини, що заплуталася в несвою проблему та пригадує ту людину, яка в чужому, великому місті щораз блудить по одному місці, а думає, що Богзна-куди ходить. Нехай би о. Рудь спробував сам на собі дати доказ! Але що Др. Дзерович не zareагував на те твердження о. Рудя, а приймав його за добре, то це свідчить, що в Комісії, на жаль, „сліпий сліпого вів“.

Зовсім інакше глядить на явища незвичайних постів Карло Richet, фізіолог і психопатолог, нагороджений нагородою Нобля. В своїй статті „Чудесні пости“ з 1931 р. він наводить куди менше дивні пости, ніж є піст Евстахії Бохняк, а кінчить свою статтю ось такими словами: „Стоїмо перед спеціальними і парадоксальними фактами, що їх нормальна, класична фізіологія ніяким чином не може нам пояснити“. „Пожива зменшується о $\frac{4}{5}$ частин, а температура не змінюється. І тут — повторюю — криється велика тайна. Не відважуся твердити, що вона переходить до царини метапсихіки, всетаки під деякими поглядами зближається до неї“. Притім Richet має на увазі такі випадки, як слідуючий (вибираю з його статті найдивніший): Маркилина, доглядачка хорих, літ 35, інтелігентна, рухлива, була під обсервацією Петра Janet від 16 IV до 12 V 1896 р.; в день була під доглядом, а на ніч замикали її. За той час вона спожила молока 469 клг, буліону 1'065 клг, пива 100 гр (про воду нема згадки). А втратила за той час на вазі тільки 606 гр (важила на початку 37.873 клг, при кінці 37.267 клг).

Тересу Neumann, як це я вже згадав, інвігільовано тільки впродовж двох тижнів. А про її чудесне неїдження заговорив цілий світ! Очевидно, не всі повірили в її довголітний абсолютний піст. Згаданий Др. Deutsch не вірить ані в її абсолютний піст в часі інвігіляції над нею, думає, що вона тоді, як хитра істеричка, ошукувала інвігільюючі монахині, тому жадає, щоб її взяти під інвігіляцію і обсервацію до якогось лічногого заведення, де в тому часі ніхто не мав би приступу до неї, крім інвігільюючих осіб та лікарів (як це було з Ев-

стахією Бохняк). Але прості люди, нефахівці, інакше уявляють собі цілу справу. Ось якийсь Янко Чизмар з Америки написав у „Православному Віснику“ („орган югославянських русинох“) в ч. 7 з 1937 р. під заголовком „Циганство і обман Тереси Найман відкриті“, як слідує: „Тереса тоді (в часі інвігіляції над нею 1927 р.) дійсно не їла впродовж двох тижнів, але вона собі тоді кров пускала (!), щоб не викрився її обман, що вона щораз лекша, бо лікарі важили її. І вона видержала два тижні, але, братіку, щоб вона 10 років нічого не їла, а жила і не схудла, це, братіку, говори дурним, як ти є й сам“.

Однак Карло Richet не зважав на те, що такі премудрі Чизмарі зачислять його до дурних, тільки зважав на лобіку фактів, і написав про Тересу Neumann (у наведеній статті): „Я не маю причини сумніватися про реальність того продовженого посту без утрати ваги, бо занотовано доволі знатну кількість анальогічних випадків, майже ідентичних, а і я сам мав нагоду ствердити в двох осіб факт довгих, надзвичайних постів без утрати ваги та зі збереженням нормальної температури“.

На жаль, наша Комісія, під проводом лікаря М. Дзєровича, пішла не шляхом К. Richet-а, а шляхом Янка Чизмаря. Хоч Евстахія Б. була інвігільована в таких умовах і в такому довгому часі, як ніяка інша голодуюча стигматичка, хоч наша Комісія сміло могла виступити перед цілим світом зі ствердженими фактами, то вона обезцінила ті факти своєю opinією, що ніби в них нема нічого чудесного.

Невже це дійсно „ніщо“ — не їсти й не пити впродовж двох тижнів, а не тратити своїх життєвих сил, ні ваги тіла? Цеж таке саме чудесне явище, як та лампа, що світила би повним ґнотом, а нафта в ній не поменшувалась би. Тут уже був би даний чудесний принцип, отже колиб така лампа так світила 14 годин, то вона так само могла би світити й 14 днів, чи стільки тижнів, чи років — доки діяв би той чудесний принцип. Це таке саме явище, як та олива, що на слово Єлисея чудесно помножувалася впродовж кількох годин, а на слово Ілії впродовж кількох років. І вповні оправдано пише проф. Др. J. Verweyen про абсолютний піст Тереси Neumann: „Ja es ist im Zusammenhang mit den übrigen Faktoren als Wirklichkeit glaubhaft gemacht und sozusagen erwiesen, dass jene Abnormität nicht nur 15 Tage, sondern auch 15 Wochen und Monate, ja darüber hinaus möglich war und ist“. Коли я ці слова цитував на засіданні Комісії, о. Рудь сказав, що це нічого не значить, тому що я це взяв з книжки Veremundus-а, а ту книжку написав автор, що скрився під криптонімом, і не знати, чи це лікар (!).

Мій Боже, чи то вже якийнебудь лікар має привілей глибоко розуміти незвичайні, загадкові життєві проблеми, про які взагалі не вчили його в школі?! Зрештою, я ніде не читав у закидах проти неїдження Тереси Neumann, що не їсти

й не пити впродовж двох тижнів безутрати ваги тіла — це ніщо не є; тільки такі закиди я находив, що контролю над Тересою N. не дає повної певності.

Але контролю над Евстахією Б. в других двох тижнях дає абсолютну певність; а в зв'язку з вислідами з того часу різномодні дані вповні переконливо свідчать, що Евстахія не їла й не пила також у перших двох тижнях контролі над нею. Знову ж всі ті дані кидають ясне світло на її абсолютний піст взагалі — так, що кожна неупереджена людина може собі виробити вповні певне переконання, що Евстахія Б. дійсно не їсть і не п'є вже рік. Абсолютний піст ніодної голодуючої стигматички не був так певно доказаний, як піст нашої Евстахії.

Якеж може бути більше чудо при нинішніх наших поняттях, коли задля поступу природничих наук наступила криза в поняттях про чуда, бо дуже багато дивних явищ, що їх давніше вважали за чудесні, ми нині вміємо собі пояснити природно? Не їсти і не пити, а не зідати свого тіла, це суперечить усім нашим поняттям про тілесне життя. Хіба тільки воскресення трупа, і то такого, що вже розкладається, було би ще більше чудо.

НАГЛЯДНЕ ЧУДО.

Вага Тереси Neumann в часі контролі над нею не природно грала: одного дня зменшилась о 4 клг, другого о $1\frac{1}{2}$ клг, зате одного дня піднеслась о 3 клг, другого о $2\frac{1}{2}$ клг, а остання вага вдержалася в первісній висоті. Нема ніякого біологічного процесу, що міг би спричинювати таку гру ваги в людини, яка ні їсть, ні п'є. Коли вдумаємося в ту дивну гру ваги Тереси N., то нам виходить зовсім недвозначно, що це фікційна — ілюзорична вага; змінам ваги ніяк не могли відповідати пропорціональні тягареві зміни в тілі Тереси; це не тіло Тереси так тиснуло на вагу, але якась вища розумна сила, яка тою грою хотіла тільки те виявити, що неїдження Тереси є у зв'язку з якимсь чудотворним принципом, який і вагу може довільно змінювати. Колиб не так, то чому вага саме останнього дня важення знову повернула до своєї вихідної, першої позиції (висоти)? Чому вона останнього дня не впала о яких 4 чи $1\frac{1}{2}$ клг? Колиб так сталося, то на Тересу впав би закид, що вона при своєму неїдженні втратила на вазі 4 чи $1\frac{1}{2}$ клг, отже виходило би, що вона при своєму неїдженні зїдає своє тіло, та що в тому нема нічого чудесного. Але вага доцільно врятувала Тересу від такого закиду і то саме останнього дня. Відкиж вага (інструмент) могла знати, котрий є останній день важення? Це могла знати тільки якась розумна сила, а вона мусіла бути така, що могла на вагу впливати, як хотіла. Значить,

ми не знаємо справжньої ваги Тереси. Для мене та дивна, а доцільна гра ваги Тереси вже є достаточним свідомством, що Тереса дійсно не їсть і не пє, а не зїдає свого тіла, отже може обходитися без їди і пиття так довго, як довго той чудотворний принцип буде в ній діяти. Закиди проти довголітнього абсолютного посту Тереси підносять тільки такі люди, що не вміють глибше розчитуватися в даних незвичайних фактах.

Так само дивна, а властиво ще дивніша була гра ваги Евстахії Бохняк. Евстахію завсіди важено ввечір у рівних відступах від одного важення до другого. В четвер 16 і 23 XII, задля наступаючої екстази, не важено Евстахії.

Табеля ваг Евстахії Бохняк:

13 XII 1937	.	.	.	.	.	33'685	КАГ	} Різниця:		
14 " "	.	.	.	.	.	39'400	"		} + 5'715	КАГ.
15 " "	.	.	.	.	.	38'525	"			
16 " "	(не важено)							} — 1'445	" (за два дні)	
17 " "	.	.	.	.	.	37'070	"			
18 " "	.	.	.	.	.	36'575	"	} — 0'495	"	
19 " "	.	.	.	.	.	36'800	"		— + 0'225	"
20 " "	.	.	.	.	.	36'910	"	— + 0'110	"	
21 " "	.	.	.	.	.	36'400	"	— — 0'510	"	
22 " "	.	.	.	.	.	36'845	"	— + 0'445	"	
23 " "	(не важено)							} — 0'082	" (за два дні)	
24 " "	.	.	.	.	.	36'763	"			
25 " "	.	.	.	.	.	36'450	"	— — 0'313	"	
26 " "	.	.	.	.	.	36'575	"	— + 0'125	"	
27 " "	.	.	.	.	.	36'300	"	— — 0'275	"	

Ця зміна ваги Евстахії, яка в тому часі ні їла, ні пила, не могла бути спричинена ніяким природним процесом, що відбувався би в тілі Евстахії. Вага людини, що ні їсть, ні пє, природно ніколи не може підноситися догори. Бо і якжеж? Організм, що не приймає ніякої поживи, мусить сам себе зїдати, а це значить, що його вага мусить щораз падати. А вага Евстахії п'ять разів підносилаь догори і то без усякого симетричного ритму і щодо висоти і щодо відступів у днях, ось так чергуючися (подаємо різниці між слідуєчими вагами): — 5'715 кг, — — 0'225 кг, 0'110 кг — 0'445 кг — — 0'125 кг.

Так само знижки ваги Евстахії суперечать природному ритмові. Спершу у двох днях вони виносили 0'724 — 0'725 кг, зараз слідуєчого дня 0'495 кг, третього дня потім 0'510 кг, в двох дальших днях тільки по 0'041 кг, слідуєчого дня 0'313 кг, останнього дня 0'275 кг. Не можна навести ніякої причини, щоб Евстахія, як виголоднілий тип уже в перших двох тижнях інвігіляції, в днях 14 і 15 XII тратила аж по 724 гр, а в днях 23 і 24 XII тільки по 41 гр.

Може собі хтось подумати (як і Комісія собі думала): це патологічне явище, а патологічні явища нерозривно бувають такі неімовірні, що годі їх пояснити. Та в нашому випадку це означає втікати від проблеми і так тушувати її значіння.

Патологічні процеси можуть спричинювати різні дива (нпр. що якась особа, задля ушкодження мозку, не спить роками), але чуда не можуть творити. А явища, що їх на Евстахії ствердив — і то механічним способом — сам Др. Дзерович, „невірний Тома“ в тому випадку, коли їх схопимо, як слід, це наглядне чудо, яке наглядно суперечить природним законам і перевищує їх.

Тереса Neumann в часі інвіліяції над нею віддала тільки 525 кцм мочу (15 VII 1927 — 345 кцм, 22 VII — 180 кцм). Др. Hohn пише про те: „Diese Tatsache bereitet jedem Arzt die unerhörtsten Schwierigkeiten in seinem naturwissenschaftlichen Denken... Solche Urinbeschränkungen kommen nur bei starker Insuffizienz (Leistungsherabsetzung) beider Nieren vor, wobei das Leben infolge von Harnsäure-Retention und des Zurückbleibens anderer den Körper vergiftenden Substanzen nicht mehr möglich ist“. В нормальної людини моч виносить денно 1000 до 1500 кцм. Найнижча міра мочу, стверджена в хорих, виносить 250 кцм до 445 кцм денно. Тому Др. Hohn пише, що випадок Тереси N. це для лікарів „ein unentwirrbares Rätsel“.

Але в нашій Евстахії та сама проблема ще більше загадкова і то саме своєю протилежністю. Евстахія що дня віддавала зі себе моч пересічно по 0'300 клг (як видно, це найнижча міра стверджена в хорих). В 15 днях це дає 4'500 клг. За той час Евстахія зовсім не схудла (хоч з гризоти почорніла на лиці), виглядала так, як завжди; і не тільки що не втратила своїх життєвих сил, але в останньому тижні інвіліяції перестало їй горло боліти. Різниця між її найвищою і пізнішою найнижчою вагою виносила (39'400 — 36'300) 3'100 клг. Отже Евстахія в 15 днях, в яких цілком певно ні їла, ні пила, і на тілі не схудла, віддала зі себе (4'500 — 3'100) 1'400 клг мочу більше, ніж вага її тіла показала. Якжеж це можливе? Nemo dat, quod non habet! Організм Евстахії, хоч без їдження і без пиття, рішуче мусів відкись взяти в себе ту надвишку матерії, яку він у тому часі віддав зі себе, а вага не занотувала тої надвишки, себто тих таємничих 1'400 клг.

Але це не все. Тіло тратить зі себе воду також через випаровування шкіри та через легені. Беручи за справжню вагу Евстахії тільки 36 клг, те випарування (по зразку: 70 клг вага тіла = 0'672 клг випарування на добу, гл. Fiziologia człowieka, pod redakcją Adolfa Becka i Napoleona Cybulskiego, t. II, Warszawa 1915, стор. 411) виносить 0'350 клг

на добу. Впродовж 15 днів це дало 5·250 клг. Разом мочі і випарування 9·750 клг. Отже впродовж 15 днів свого, цілком певно доказаного, абсолютного посту Евстахія віддала зі свого тіла майже 10 клг матерії, а не спала з тіла. По природних законах Евстахія повинна була втратити більше, ніж $\frac{1}{4}$ частину свого тіла, мусіла би була разяче схуднути, остання її вага повинна була показати або 29 клг (якщо її дійсна вихідна вага була 39 клг), або тільки 26 клг (якщо її дійсна вихідна вага була 36 клг). А вага останнього дня показала 36·300 клг!

Ось маємо наглядний доказ, що вага Евстахії Б. у всіх своїх позиціях дійсно була ілюзорична, що вона не показувала змін у тілі Евстахії, але мала зовсім іншу, льогічну ціль. Не дурнож та вага поглузувала собі з цілого процесу тягаревих змін голодуючої людини, подаючи як перший вихідний тягар тіла Евстахії 33·685 клг, потім 39·400 клг, а вкінці 36·300 клг. Кожна вага голодуючої Евстахії була вища від першої, вихідної, що природно неможливе. Знаємо медіюмічні, випадкові зміни ваги медіїв і навіть мертвих предметів (левітації та агравації), але табеля ваг Евстахії Б. це доцільна система позицій, які суперечать природним законам, а мають свою духову льогіку (це небавом розвину).

Саме задля тої вищої комбінації я вважаю табелю ваг Евстахії Б. за чудо. Але є ще сильніший бік того самого, систематичного чуда.

Супроти того, що Евстахія Б. на тілі не змінялася і не тратила своїх життєвих сил, а табеля її ваг не показувала її дійсних тягаревих змін, ми можемо зовсім сміло прийняти, що дійсна вага Евстахії зовсім не змінялася. Евстахія в 15 днях віддала зі свого тіла ок. 10 клг матерії, а її тіло не зміналося, хоч вона не їла і не пила.

Тут нема інакшого заключення, як тільки таке, що Евстахія в тому часі мусіла якимсь містичним способом взяти в своє тіло тих 10 клг. Значить, вона мусіла містичним способом відживлятися.

Ось це справжнє і наглядне чудо. Таке саме чудо, як тягле помножування оливи і муки на слово пророка Ілії. Отже ясно, що опінія Комісії наглядно розминулася з правдою. Також ясно, що проблема стигматизації Евстахії Бохняк це, в своїх критичних моментах, філософічна, а не лікарська проблема, як взагалі кожна справжня стигматизація. Лікарська рутинна тут нічого не порадить, бо це нова, загадкова проблема, яка містить у собі різnorodні моменти, що взагалі не належать до медицини; для їх відокремлення, оцінення їх значіння та зіставлення треба філософічної інвенційної інтуїції, а не вже лікарська рутинна дає патент на таку інтуїцію?!

Вихідна, матірня помилка Комісії була в тому, що Комісія вже згори мала таке переконання, що проблему стигматизації Евстахії Бохняк має лікар (і то перший ліпший) вирішити і мене „спам'ятати“.

Міжтим лікар ніде не міг звестися понад шаблони своєї лікарської рутини і всі явища Евстахії насильно підтягав під ті категорії. Значить, замість пояснити явища Евстахії, він їх ломив і деформував.

Містичне годування голодуючих стигматичок! Це перший раз в історії, завдяки явищам в нашій Евстахії, виходить на яву той чудесний загадковий процес.

Колиб той чудесний принцип діяв у якоїсь стигматички тільки впродовж 14 днів, то він був би так само чудесний, як колиб діяв впродовж 14 років. Атже йде про сам принцип, а коли він уже раз даний, то він може діяти так довго, як довго божя сила лишає його в даній стигматички.

Це наглядне, що той чудесний принцип діяв в Евстахії Б. впродовж останніх двох тижнів інвіліяції. А коли він діяв в тих двох тижнях, то це доказ, що він тій особі питомий. Колиж він тій особі питомий, то може діяти без означення часу. А в зв'язку з доповнюючими доказами, що їх ми навели, той чудесний принцип містичного годування свідчить понад усякий сумнів, що Евстахія Бохняк дійсно не їсть і не п'є вже рік.

Доки я не пізнав Евстахії Бохняк, я собі уявляв, що може Тереса Neumann годується медіюмічним, апортовим способом (беручи собі відповідну поживу просто до шлунка, або може кров з інших людей просто до свого серця). Евстахія Б., випитувана мною, це все заперечила. А хемічна аналіза її речовин так само це заперечила. Якщоб Евстахія побирала природну поживу медіюмічним способом, то вона не могла би бути ідеально заголоднілим типом і не могла би вага так неприродно грати і в неї і в Тереси Neumann. Саме голодовий моч (високий відсоток ацетону і ін. голодових субстанцій) в Евстахії, що Др. Дзерович у полеміці зі мною брав як рішальний аргумент проти надприродності її абсолютного посту, саме він є рішальним доказом, що таємне годування Евстахії не може бути природне (медіюмічне). Др. Дзерович ставив таку гіпотезу, що він тоді признав би абсолютний піст Евстахії за чудесний, надприродний, колиб організм Евстахії не виявляв голодових позначок. Та в дійсності тоді ми мали би повне право заключувати, що Евстахія годується природною поживою медіюмічним способом.

Різниця між голодовими явищами в Тереси N. (загадковий недостаток мочу) та в нашій Евстахії (загадкова надвишка мочу) також зі своєї сторони свідчать, що довгий абсолютний піст, а згідно містичне годування голодуючих стигматичок не

є природним процесом. Природний процес однаково діє, а тут виявляються такі протилежні різниці!

І таке я собі думав, чи може голодуючі стигматички не годуються самим воздухом, рокладаючи атоми воздуха і складаючи собі з них відповідну поживу? Впадає в очі, що Евстахія Б. куди краще використовує вдихуваний воздух, ніж нормальна людина. Хемічна аналіза виказала, що відсоток кисня у видихуваному воздуху в Евстахії виносить тільки 7·96, нормально має бути 16·5. Зате відсоток безводня вугляної кислоти (шкідливої для організму) в її видихуваному воздуху виносить аж 9·77, а нормально має бути 4·55. Віддиховий співчинник, себто пропорція CO_2/O_2 в Евстахії є 7·83, а повинен бути 0·801. Замість нормальних 25 літрів, Евстахія видихує в означеному часі тільки 15·4 літрів воздуха. Скільки випродукованих кальорій в Евстахії виносить тільки 508·3 супроти норми, яка обов'язує її організм 1·108 кальорій.

Ці цифри і обчислення я взяв з писаного „*parere*“ Д-ра М. Дзеровича і на його відповідальність. Richet, у згаданій статті, подає, що в фахових голодюків скільки випродукованих кальорій виносить на добу і на клг ваги 26·4. Колиб ми приймали, що справжня вага Евстахії виносить 39·400 клг, то скільки випродукованих кальорій в Евстахії денно повинна би виносити $(39·400 \times 26·4)$ 1040·1 при неїдженні, але з питтям води. З того видно, що Др. Дзерович взяв 39·400 клг як справжню вагу Евстахії, а норму для кальорій в заводих голодюків дещо вищу від 26·4. Та в дійсности ми не знаємо справжньої ваги Евстахії.

Якщоб це дійсно була правда, що голодуючі стигматички годуються воздухом, то це був би розвал цілої біології, бо нема ніякого звіряти, що годувалось би самим воздухом. Але в такому випадку в грі ваг голодуючих стигматичок мусів би заходити якийсь ритм, бо всі закони природи придержуються питомого собі ритму. А ані в грі ваги Тереси Н., ані нашої Евстахії нема ніякого ритму. Значить, не маємо ніяких вказівок, котрі свідчили би нам, що дивна гра ваг Тереси Н. та нашої Евстахії, а зглядно їх містичне годування є природним, біологічним, хоч і загадковим, процесом.

ВИЩА ВАГА.

Гру ваги Евстахії годі зрозуміти іншим способом, як тільки таким, яким я пояснив гру ваги Тереси Neumann. Вага не показувала дійсних змін у тілі Евстахії, але якась вища розумна сила тиснула на вагу, як сама хотіла. Така гра ваги це в біології абсурд. Одначе зміна ваги людини чи навіть мертвих предметів без усякої зміни їх маси не є абсурдом у царині медіюмічних явищ. Левітації та агравації це явища зовсім певно ствержені в медію-

мізмі. Те саме явище виступає також у стигматиків. Настя Волошин кілька разів в екстазі сказала приявним особам спробувати піднести її, а вона тоді була така тяжка, начеб важила кількасот кільограмів.

Гра ваги Евстахії Б. не залежала від її свідомого духового діяння. Евстахія не знала, яка буде її вага, і боялася, а коли й надіялася, що вага буде добра, то уявляла собі, що вага не буде змінятися. Дня 14 XII, коли вага була найвища, перед самим важенням Евстахія бачила Христа, що потішив її: „Не бійся, вага буде добра“. Евстахія це сказала Сестрам. Колиж у слідуючих днях вага щораз падала, то Сестри насміхалися з видіння Евстахії. Пізніше, коли вага Евстахії знову пішла догори, Евстахія (її ангел) в екстазі сказала: „пастир (себто я) іде догори, лікар на долину“ та що для Евстахії все добре скінчиться. С. Василя, зражена тим, що вага Евстахії, хоч і підносилась, не верталась до своєї найвищої позиції 39·400 клг, до тих слів Евстахії дописала в протоколі „власне противно“ (себто, що лікар іде догори). Але комбінація гри ваги Евстахії була куди мудріша від здогадів лікаря та Сестер. Кінець-кінцем виявляється, що і те, що в видінні Христос сказав до Евстахії, і те, що в екстазі Евстахія (її ангел) сказала, хоч таке суперечне з поглядами лікаря та Сестер, в дійсности було вповні правдиве.

З тих усіх даних виходить уповні ясно, що містичний духовий чинник — той самий, що в Евстахії викликає її видіння, екстази, стигматичні рани, що уможливає їй життя без їди та пиття — мішався також до гри її ваги, і саме він спричинив та доцільно обдумав ту гру.

Гру ваги Евстахії годі зрозуміти без знання умовин, в яких Евстахію важено. Вага геніяльно достосувалася до тих умовин, щоб дати відповідь на все, що тоді було „в ході“, та щоб лікаря, задля його упереджень, вивести в поле.

На вступному засіданні Комісії, коли Др. Дзерович предложив Комісії свій плян для дослідів Евстахії, він остаточно так сформулював своє становище: „Якщо я впродовж 10 чи 14 днів, при строгий контролі, стверджу, що Евстахія дійсно нічого не їсть і не пє, а її вага буде однакова, то я зложу зброю і скажу, що це чудо“. На це я завважив, що вага Евстахії може „грати“, бо так було при дослідах Тереси Neumann. Лікар відповів: „Розуміється, але вона повинна періодично вертатись до своєї первісної висоти“. Та лікар дістав більше, ніж бажав, і не міг того „більше“ розчолопати.

Перша вага Евстахії найнижча, певно нижча, ніж її дійсна вага. Лікар собі думав, що Евстахія до того дня мусіла дискретно годуватися, а та вага хотіла сказати лікареві, що він дуже помиляється. Очевидно, якщоб Евстахія

до того дня (13 XII) дискретно годувалася, то її перша вага мусіла би бути найвища — а вона була остентаційно найнижча.

Ввечір 13 XII Ганя поїхала на село. Доба до слідууючої ваги була перша, коли Сестри були самі при Евстахії, отже не могло бути ані тіни підозріння, щоб Евстахія дискретно годувалася. І саме того дня вага Евстахії була найвища — підскочила догори в порівнянні до попередньої ваги аж о 5·715 клг. Так вага поглузувала собі з лікаря і першою і другою своєю позицією, щоб його „спам'ятати“. Та Др. Дзерович не був з тих, що дав би себе спам'ятати — хочби й мертвій вазі.

Одночасно вага відповіла й мені на мій десидерат. Коли 13 XII львівські Сестри мали обняти інвігіляцію при Евстахії і вступили до мене, я їм жартом сказав: А перекажіть там Евстахії, щоб вона собі на самому кінці наважила 4, 5, або й 6 клг більше. Сестри переказали те Евстахії (все те вони potwierдили на письмі, яке я доручив Комісії). Вага дійсно сповнила той мій десидерат, але мудріше, ніж я собі уявляв, бо вага передбачувала майбутність і згори застосувалася до неї. Я собі уявляв, що Сестри закінчать свою інвігіляцію і віддадуть Евстахію Гані, коли вона повернеться. А то лікар зарядив так, що 25 XII закликаю Ганю до Евстахії, а Сестри ще лишилися з Ганею при Евстахії 25 і 26 XII, щоб підглядати, чи Ганя не буде годувати Евстахії, і яка буде вага Евстахії. Дня 25 XII вага впала о 0·313 клг. Колиж слідууючого дня піднеслася о 0·125 клг, Сестри, ошоломлені немудрими концепціями лікаря, говорили між собою, що це через Ганю, бо ніби Ганя вже мусіла нагодувати Евстахію. Але 27 XII, коли Ганя вже була без контролю, а Сестри прийшли тільки зважити Евстахію і сподівалися, що вага Бог-зна як піднесеться, вага знову поглузувала собі з думки лікаря і Сестер, бо досягнула найнижчу позицію (36·300 клг) по першій вазі з 13 XII.

Це дуже вимовна гра: в часі важення Евстахії вага була завсіди (два рази) тоді найнижча, коли Ганя була при Евстахії. Але ані лікар, ані Сестри, засугестіоновані лікарем, не зрозуміли тої вимови. Якби була вага Евстахії піднеслася останнього дня о яких 4—5—6 клг, то і лікар і Сестри цілком певно зложили би це на Ганю і повірили би в усе неможливе (люди дуже легковірні по перспективі своїх упереджень), що Ганя попсувала вагу, що Бог-зна що тяжкого напхала в Евстахію, щоб тільки її вага піднеслася. Отже вага мудріше сповнила мій десидерат, ніж я, не передбачуючи будучности, бажав собі. Я переконаний, що табеля ваг Евстахії вийшла би була зовсім інакша, якщоб Евстахію був важив інший лікар, з інакшими концепціями про неї.

Неприродна гра ваги Евстахії, очевидно, ставила Д-ра Дзеровича в опресію. Та він собі легко (recte: легкодушно)

радив, щоб вирятуватися з тої опресії. Першу, найнижчу, вагу лікар „уневажнив“, бо ніби вона була помилкова. Вагу з 14 XII, найвищу, лікар приймив за справжню вихідну вагу Евстахії. А дальше підсакування ваги догори лікар пояснював тим, що ніби Евстахія при полосканні горла „спритно“ проковтувала воду, і та вода саме стільки виносила, скільки вага підскочила догори... Вага „чепилася“ тої фалшивої і немудрої думки лікаря, і з авсіди в тих днях підсакувала догори, коли Евстахія полоскала собі горло (три рази). А остання підвишка ваги (27 XII) вже була за Гані, отже хоч Евстахія того дня не полоскала собі горла (бо я це Гані заборонив), то для лікаря вистарчало саме поняття прияности Гані при Евстахії, щоб повірив у всяке обманство Гані.

Лікар зробив з Гані справжнього демона, а в це повірили також ті Сестри з Підмихайловець. Чи Сестри загубили ключ, чи лікар собі виімагінував, що мочу в фляшчинці прибільшилося — в усьому добачувано махінації Гані. А в дійсности Ганя зі страху і з жури тряслася, як осикове листя. Таке психозне відношення до Гані пригадувало мені того п'яного, що перескакував тіни придорожніх деревин, уважаючи їх за рови. І це ніби мала бути вища критичність, ніж моя!

Вага дійсно мала з чого глузувати, щоб виявити правду і свою льогічну вищість.

Коли я в такому змислі пояснив гру ваги Евстахії на засіданні Комісії, лікар відповів: „Ну, але того вам не прийме ніяка біольогія!“ Очевидно, що ні — але чи то біольогія обіймає всі життєві явища? Ані звичайна психольогія не обіймає їх, і ось у другій половині XIX в. треба було доповнити психольогію метапсихольогією чи парапсихольогією. Тому лікар, що а рїогі уявляє собі, що явища, які бувають при стигматизації, мусять бути пояснені біольогією, вже згори підходить до тих явищ з невідповідного, фалшивого становища.

Може хтось буде зражений тим, що вага Евстахії так собі глузувала з лікаря (що ніби це не може бути від Бога). Але в дійсности ціла історія і цілий світ повні подібного глузування „свище“: недовіркам (нпр. нинішнім большевикам) звичайно так діється в житті, що вони утверджуються у своїм невірстві, одначе колиб глибше думали, то помітили би „палець Божий“. Також у життєписах Святих, якщо ті життєписи повніші, стрічаємо чимало такого. Нпр. у „Квітках св. Франціска з Асизі“ читаємо про ангела, що провокаційно гримав до монастирської брами кілька разів, не зважаючи на напівнення брата Матія, аж викликав гордого брата Ілію і сказав до нього: „Вважай, брате, не будь такий загніваний, як виглядаєш. Бо гнів перешкоджує і не дозволює душі розпізнати правду“.

З подібним глузуванням у житті Евстахії Б. ще раз стрінемося, коли буде мова про явища, яких свідком був кристинопільський лікар Др. Теодозій Савка.

ЛІКАР ФІЛЬОСОФУЄ.

Все, що Др. Дзерович сказав, пояснюючи явища Евстахії Бохняк, а воно не містилося в лікарських книжках, це тільки його власна філософія. Люди, що не мають тонкої філософічної рефлексії, не здають собі справи з того, як часто вони філософують. Їх філософічні гадки для них виглядають наче самозрозумілі, але це тільки тому, що вони не вміють критикувати їх, як слід.

Такою, ніби самозрозумілою, а в дійсності наївною філософією воює й Др. М. Дзерович. Він пише в своєму „*parere*“: „Коби процес голодування був процесом аномальним — чудесним, тоді не повинна вага спадати зовсім, а оскільки спала, повинна в спосіб менш або більш регулярний підводитися догори, чого хора не констатує, а обслід переміни речовин, мочу та крові, заперечує цілковито“.

Та в яких лікарських книжках це написано? Це тільки суб'єктивна філософія Д-ра Дзеровича, яка вповні аналогічна до того наївного аргументу проти існування Бога: Якби Бог існував, то в світі не повинні би бути війни, хвороби і т. ін. Між людьми повно всяких наївних уроень про Бога, ангелів, про надприродне, про те „що може бути“, а що „не може бути“; ті свої уроєння люди вважають за самозрозумілі правди, і саме тому не є здібні побачити дійсної правди про ті речі, хоч їх, як то кажеться, в руках мають. Це наївність — а *priori* диктувати вазі, як вона має грати під впливом надприродного чинника. Ось по тому поясненні вага Евстахії грала без порівняння мудріше, для надприродного чинника відповідніше, ніж бажав собі Др. Дзерович. Лікар тут повинен був знати своє „ремесло“, а не бавитися в філософа, і повинен був перед Комісією пояснити гру ваги Евстахії згідно з певними даними лікарської науки, або щиро заявити, що гра ваги Евстахії виступає поза рямці лікарської науки, тому він дальше не може забирати слова про те.

Так само щодо того, що Евстахія показалася заголоднілим типом, Тереса Neumann показалася таким самим типом. Та невже це свідчить проти надприродности їх абсолютного голодування? Саме навпаки! Якщоб голодуючі стигматички не були заголоднілими типами, то хто повірив би, що Ганя Груба не годувала Евстахії Б. в перших двох тижнях інвігіляції? Я вже сказав на своєму місці, що в такому випадку можна би припускати, що голодуючі стигматички годуються медіюмічно. Отже голодові прикмети таки краще свідчать про надприродність голодування стигматичок, ніж це собі Др. Дзерович бажав.

Зрештою надприродне взагалі зберігає природу того ества, з котрим сполучується. Свячена вода, миро, евхаристійний хліб і вино залишаються в природному порядку тим самим, чим були до часу свого освячення, себто задержують всі свої прикмети. Голодуючі стигматички в природному порядку дійсно голодують, не їдять і не пють, отже це зовсім послідовне, що вони задержують голодові прикмети. Надприродне в фізичному світі всюди скривається, його ніде не можна приловити, схопити, а можна тільки догадуватися, що воно тут чи там мусить діяти.

Др. Дзерович і тут повинен був знати своє „ремесло“, а не бавитися в філософа. Він повинен був ствердити, що Евстахія Бохняк під поглядом аналізу речовин реагує як голодовий тип, але під поглядом ваги та виносливості реагує інакше, ніж голодуюча людина. Голодуюча людина без усякого їдіння та пиття мусить щораз сохнути, спадати з тіла, тратити свої життєві сили, а 14 днів без пиття води не може видержати при житті. Але Др. Дзерович ломив та натягав явища Евстахії і навіть фантазією доробляв їх собі, аж до осміщення себе, щоб тільки „задоситьчинити“ своїй „самозрозумілій“ філософії.

Комісія була переконана, що її опінія ґрунтується на лікарській науці, а то в дійсності — о, іроніє! — вона ґрунтується на наївній філософії Д-ра М. Дзеровича. Отже спір про Евстахію Бохняк у дійсності прибрав таку форму: філософію Д-ра М. Дзеровича висунено проти філософії о. Г. Костельника.

ПЕРША ВАГА.

Др. Дзерович сам наважив таку табелю ваг Евстахії, що всі дальші позиції були вищі від першої. Отже його умова аж надто сповнилась і він, по своїй обітниці, повинен був „зложити зброю“. Та він чиодне своє, спершу дане, слово при дослідах Евстахії зломив, щоб тільки викрутитися від нечестности признати чудо. Як я вже згадав, Др. Дзерович першу вагу Евстахії „уневажив“ (це його слово), бо ніби та вага була помилкова. Це він нагадав собі аж по зваженні Евстахії 14 XII (це Сестри посвідчили на письмі), коли вага так дуже піднеслася догори. І видумував щораз інші причини, задля яких вага з 13 XII ніби була помилкова (інша людина мабуть стидалась би так обезцінювати свою власну роботу, але „de gustibus non est disputandum“). До Сестер він сказав, що котрась із них мусіла копнути вагу; перед Комісією говорив, що він мусів вагу тягнути з кута на середину кімнати; а в писаному „*parere*“ написав, що вагу „безпосередньо перед баданням треба було з технічних причин пересувати в хвилі, коли Евстахія Бохняк була до ваги вже розібрана і не було

часу на ревідування її справності". Потім на одному засіданні Комісії лікар говорив, що „пйонк“ у вазі був зле заложений.

Мій Боже, як то деякі люди, що мають претенсію переводити наукові досліди (а не дали ніякого доказу, що вони доросли до наукових дослідів), уявляють собі „наукову совісність та докладність“! У протоколах Сестер записано про ту першу вагу Евстахії, як слідує: „13 XII 1937. Важення о год. 9·10 ввечір. Вага підкладу, на якому спочивала Евстахія (дошки, коц, подушка і ясьочок), виносила 5 клг 565 гр. Загальна вага разом з тілом виносила 40 клг 600 гр. Отже вага Евстахії 35 клг 35 гр разом з одінням (синій шляфрочок, сорочка синенька, станик бархановий, ручник, бандаж флянелевий). При важенні Евстахія спокійно лежала на вазі, як мала дитина, що не має своєї волі. Лежала зовсім рівно біля 10—15 минут“. Вага одіння Евстахії виносила 1·350 клг, отже вага Евстахії без одіння виносила 33·685 клг.

Значить, вперед зважили підклад, отже було доволі часу зревідувати справність ваги; саме того дня не розбирали Евстахії до важення (пізніше завсіди важили Евстахію в самій сорочці); Евстахія лежала на вазі 10—15 минут зовсім спокійно — отже й знову було доволі часу зревідувати вагу. Але лікар собі фантазував, як учень перед професором, коли найдеться в опресії. Вагу (інструмент) того дня привезено з міста до кімнати Евстахії, її старовано щойно на середині кімнати, отже при чім тут покликуватись на те, що вагу треба було пересунути з кута на середину кімнати? Очевидна річ, що вагу (це була сильної будови вага для важення в сидячій поставі, а показувала також грами) треба було старувати. І ясно, що вага була совісно старована — атже ані продавець вугілля не важить на нестарованій вазі! А при вазі було більше осіб, і якщоб одна забула старувати вагу, то друга звернула би на те увагу.

Коли Сестра Севастіяна, що завсіди була при вазі і тарувала її, перший раз почула від лікаря, що вага з 13 XII мусіла бути помилкова, то та Сестра кілька разів говорила до інших Сестер, що присягала би, що та вага була добра. По скінченій інвігіляції С. Севастіяна дала мені й на письмі посвідчення, що вага 13 XII була добре старована й совісно відважена. Я сказав переважити підклад, на котрому Евстахія лежала в часі її важення 13 XII, той підклад (хоч його складові частини важено різними вагами) важить так само, як жив 13 XI.

Отже нема буквально ніякого доказу на те, що вага Евстахії з 13 XII помилкова. Проти правильного її відваження промовляє тільки те одне, що вона в порівнянні зі слідуною вагою неімовірна. Якщоб це була тільки одна позиція в табелі ваг Евстахії така неімовірна, то становище Д-ра Дзєровича ще було би зрозуміле. Але доки перша вага Евстахії

виступає у зв'язку з цілою системою неімовірних явищ (дальші чотири підвишки ваги, Евстахія не змінчалась на тілі, а видала зі себе ок. 10 клг води), то ясно, що та перша вага входить у склад цілої тої неімовірної системи явищ, отже її можна би тільки тоді „уневажнити“, колиб можна „уневажнити“ неімовірність чито чудесність цілої системи.

Та я говорив незрозумілою мовою для Комісії. По тому мому поясненні першої ваги в Евстахії лікар сказав, що він мені готов „дарувати“ ту першу вагу, але то мені не допоможе, бо ацетон у мочу Евстахії свідчить проти надприродности її абсолютного посту. На пропозицію о. Д-ра Глинки Комісія ухвалила, що перша вага Евстахії сумнівна, тому не можна витягати з неї висновків. Я мав таке вражіння, що лікар ані сам не сподівався такого „дарунку“ від Комісії. Та невже це помогло для рятування його становища?

ПОВЧАЮЧИЙ ВИПАДОК.

В дні 19 XII 1937 Др. Дзерович, як про це сам пише в своєму „*parere*“, ствердив в Евстахії „загрозливий стан серця та віддику (хора мала почуття душности, бажала відчиняти вікно, зачала відчувати терпнення рук)“. В Евстахії і перед тим і потім нераз бували ще куди тяжчі катаклізми, без усякої наглядної причини. Звичайно це було тому, що Евстахія переймала на себе чужі недуги. Так і 19 XII 1937 вона перейняла на себе „від одного пана недугу коло серця“ (це її слова), бо він саме тоді духом дуже її просив. Лікар собі думав, що те погіршення стану здоров'я Евстахії є наслідком її здержности від їди, що ніби в ній гусне кров, і вже тріюмфував, що викрив обман, бо ніби Ганя мусіла скрито годувати Евстахію, доки при ній була. Та з другого боку лікар боявся наслідків для себе, колиб Евстахія з голоду вмерла в часі його обсліду, і жадав від Евстахії та від мене, щоб Евстахію штучно годувати. І я і Евстахія тому рішуче спротивилися, хоч не мали можности порозумітися. Я сказав Д-рові Дзеровичеві, що подібні, і ще куди тяжчі, катаклізми бували в Евстахії нераз, а вона з них виходила без їди і без усяких лікарств; я доти спокійний за Евстахію, доки вона виглядає, як виглядала, і доки свобідно говорить; я чув від лікарів, що з голоду шкіра сохне і язык втягається до горла. На те лікар відповів мені поденервовано: „Це наступить, побачите!“

Але Др. Дзерович помилився у своїй прогнозі. Той катаклізм в Евстахії уступив сам від себе і, як я вже сказав, саме в тому часі навіть горло Евстахії подужало так, що вона знову стала причащатися (св. Причастя носив їй о. І. Ключ).

Це був повчаючий припадок. Др. Дзерович уявляв собі, що Евстахії нічого не бракує, що вона не терпить, тільки

удає, а тут мав нагоду переконатися, що Евстахія та ки тер-
пить та що її терпіння деколи й лікар може сконстатувати.
І ще повинен був Др. Дзерович дійти до переконання, що
той катаклізм в Евстахії не міг бути наслідком її здер-
жності від поживи, бо він уступив сам від себе, хоч Ев-
стахія й далі нічого не їла, ні не пила; а колиб він був на-
слідком голоду, то в дальших днях повинен був би щораз
змагатися і довести аж до евентуальної смерти.

Але Др. Дзерович всюди втік ав від правильного, льо-
гічного схоплювання та оцінювання явищ в Евстахії. По скін-
ченій інвігіляції він змінив свої преміси, щоб міг дійти
до інакшого закінчення, бож Евстахія видержала цілу інві-
гіляцію без їди та пиття. Ось як це він реферує у своєму
„parere“: „Коли в дні 19 XII ствердив я: загрозливий стан
серця та віддиху (хора мала почуття душности, бажала від-
чиняти вікно, зачала відчувати терпіння рук), побачив я, що
утримання обслідуваної без довозу води (!) грозить фор-
мальною смертю, до чого мені не вільно ніяк допустити, бо
в справу такої смерти мусіла би з уряду увійти прокураторія,
дозволив я подавати Евстахії Бохняк воду до поло-
скання уст та воду до зводчування губ і воду в формі ком-
пресу на голову, бо годі було інакше погракувати людину,
що виразно висохла з води (тургор тканиновий за остан-
ніх 24 годин обсліду впав незвичайно сильно і шкіра зів'яла).
Крім цього подавано їй воду, до якої вкладали обидві руки,
утримуючи, що це їй робить дуже добре і вона від цього від-
чуває полекшу стану“.

В днях 20 XII і 21 XII 1937 Др. Дзерович говорив, що
Евстахії загрожує голодова смерть без їди (без штучного
годування) та що шкіра їй має висхнути; а тут, по скінченій
цілій інвігіляції, лікар ніби вже забув, що тоді говорив, і пише,
що ніби тоді смерть Евстахії загрожувала без „довозу води“
до її шкіри та що вже тоді її „шкіра зів'яла“.

Мій Боже, якби то я був змушений хапатися таких кру-
тих дій для оборони мого становища, то певно сміявся би
цілий Юр! А Д-рові Дзеровичеві на Комісії все гладенько
ішло, бож відомо, що люди виrozumілі для свого „профета“,
хочби який марний він був. Це завважу, що Др. Дзерович
ані не орієнтувався в справі того „довозу води“, але говорив,
як собі імагінував. Компрес на голові Евстахія мала
тільки в днях 17, 18 і 19 XII (від п'ятниці рана до неділі
ввечір), а потім уже ніколи більше в часі інвігіляції (це одно-
згідно сказали мені Евстахія і С. Василія, яка ті компреси
Евстахії давала). Отже головний, найважливіший „довіз води“
Евстахія мала саме в тих днях, що попереджували її
катаклізм і те її ніби „зів'яння шкіри“, яке ніби змусило
Д-ра Дзеровича дати дозвіл на „довіз води“ до шкіри Евста-
хії. Це неабияке „qui pro quo“!

Щодо звогчування, а властиво остуджування губ і піднебіння, то мушу сказати, що Евстахія в літі 1937 р. щодня остуджувала собі губи та піднебіння ледом, хоч тоді була без усякого надзору і могла би була їсти та пити, скільки хотіла, якби взагалі могла. Пальці рук у часі інвігіляції вона тримала у холодній воді щось тільки три рази впродовж 2 або 3 минут. І ще по скінченій інвігіляції впродовж тижня кілька разів вона робила те саме, маючи переконання, що її терпіння пальців це наслідок її гризоти, спричиненої обслідами лікаря.

НЕ ПОХОПИВСЯ.

Це було на засіданні Комісії 21 XII 1937, коли Др. Дзерович подав висліди дотодішніх ваг Евстахії (до 19 XII включно). Першу вагу, як це вже знаємо, він „уневажнив“. Але підвишки ваги з 19 XII, яка виносила 0·225 клг, вже „не міг уневажнити“ і пояснив її способом, негідним лікаря, що взявся досліджувати явища голодууючої стигматички. Він так говорив: „Ця підвишка ваги походить відти, що Евстахія при полосканні горла спритно пускає воду поза щоки і крадьком не воду. Це всі приявні бачили. (Др. Дзерович навіть імітував, як то Евстахія спритно пускає воду поза щоки і крадьком її не.) Ця підвишка ваги саме стільки виносить, скільки води Евстахія таким способом випила“.

Та в дійсности Др. Дзерович тяжко забувся і наївно фантазував (мабуть тоді ще уявляв собі, що ніхто з Комісії не зуміє скритикувати його). Тоді ще вважав Др. Дзерович Евстахію за звичайну симулянтку та обманницю, без патологічних неімовірностей. Це тоді він твердив, що Евстахія без штучного годування не видержить інвігіляції та що їй з голоду язик втягнеться до горла. Отже послідовно Др. Дзерович повинен був дивуватися, що вага Евстахії піднеслася, хоч і уявляв собі, що ніби Евстахія при полосканні спритно проковтувала воду, бо фахові голодуки, хоч пють води, скільки хочуть, траять на добу щонайменше $1\frac{1}{2}$ клг.

Та лікар, ошоломлений думкою, що ніби Евстахія симулянтка й обманниця, не похопився, забув і те, що колись чув чи читав про прояви при голодуванні, і наче дитина твердив, що ніби та надвишка 0·225 клг виносить рівно стільки, скільки Евстахія спритно проковтнула води при полосканні горла!

Порахуймо! Від важення 18 XII до важення 19 XII Евстахія віддала зі себе 0·262 клг мочу (в попередніх днях мочу було й по 0·360 клг), до того треба дочислити на випарування 0·350 клг, а що вага 19 XII піднеслася о 0·225 клг, то ціла звишка виносить $(0·262 + 0·350 + 0·225) = 0·837$ клг. Невже Евстахія могла стільки води спритно проковтнути при полосканні горла? Вонаж полоскала собі горло два рази денно

двома-трьома малими ложечками води! Якщоб Евстахія дійсно проковтнула всю ту воду, то чи від чотирох чи хочби від шістьох ложечок води може голодуючій людині прибути абсолютна вага 0.837 клг, а релятивна 0.225 клг?! Що це за дитинство!

Але С. Василія, яка завжди давала воду Евстахії до полоскання горла, рішуче заперечила, начеб Евстахія при полосканні проковтувала воду. Тай нонсенсом є те, що лікар говорив і навіть ілюстрував на собі, що ніби Евстахія при полосканні горла спритно пускала воду поза щоки і так крадьком пила воду. Якуж скількість води можна пускати поза щоки коли людина має в устах 2 чи 3 малі ложечки води? Коли щось пустить поза щоки і крадьком проковтне, то що верне назад? А С. Василія свідчить, що Евстахія вертала воду, якою собі полоскала горло.

Фалшива думка засліплює! Др. Дзерович, уважаючи Евстахію за обманницю, чиодне її явище бачив фалшиво, він бачив свою ілюзію, а не дійсність, як нпр. бачить заздрісний муж поступки своєї жінки, коли фалшиво уявляє собі що вона його зраджує.

Я прохаю Митрополичий Ординаріат, щоб для ствердження правди звелів заприсягнути Сестри на ту обставину, чи дійсно вони бачили, щоб Евстахія Бохняк при полосканні горла спритно проковтувала воду? Крім того треба, щоб Сестри дали під присягою відповідь на головне питання: Чи вони в часі своєї інвігіляції бачили, щоб Евстахія їла або пила?

Др. Дзерович у своїм „parere“ м. ін. написав і таке: „Тому що від першої хвилі справа абсолютного голодування від їжі і пиття була центральною проблемою обслідуваної Евстахії Бохняк, випитував я її, чи вона перед голодуванням виглядала ліпше, та чи мала більше тіла на собі, ніж тепер. Обслідувана, яка не похопилася у відповідно поставлених питаннях, ствердила сама, що давніше виглядала значно краще та що тепер упала з тіла“. Очевидно, Др. Дзерович хотів тим уступом ослабити той факт, що Евстахія в часі інвігіляції не спала з тіла. Але в дійсності це він не похопився, а не Евстахія, бо дозволив собі таким марним, дитинячим софізмом заперечувати наглядний факт, а притім ще перехвалюється своєю нібито льогічною тонкістю, а Евстахію представляє як нерозумну жертву тої його вишости духа. І мені так само Евстахія говорила, що давніше виглядала краще на тілі, але те „давніше“ відноситься до попередніх років. Колиж лікар те „тепер“ (упала з тіла) відніс до часу інвігіляції над Евстахією і ще ті слова вкладає в її уста, то воює негідною зброєю інтриги. Чи Евстахія в часі інвігіляції спала з тіла, чи ні, це мають посвідчити Сестри, що інвігілювали при Евстахії, і Ганя Груба і я і моя дружина, що бачили Евстахію зараз

по скінченій інвігіляції. Так мені Сестри свідчили, так свідчу і я і моя дружина і Ганя Груба, що Евстахія в часі інвігіляції не спала з тіла. Прохаю Митрополитий Ординаріят за-присягнути Сестри також на ту обставину.

Як я вже згадав, Евстахія в останніх двох тижнях ін-вігіляції з гризоти почорніла на лиці, а не спала з тіла. При-кована до ліжка, в чужій хаті, між чужими людьми, які день і ніч підглядають її та посуджують, що ніби вона „варятка й обманниця“, Евстахія дійсно мала чим гризтися. Якби вона вмовляла в себе свої стигматичні внутрішні переживання, чи була би видержала спокійно таку тяжку пробу? Чи не виявила би, бодай у деяких моментах, свого внутрішнього захитання, чи не попала би в спазми? Та ще більше, ніж собою, Евстахія гриз-лася мною, бо я ще ніколи в житті так не журився, як тоді. Яж добре бачив бурю, що її лікар спричинив. Справді я ві-рив, що правдивість стигматизації Евстахії колись мусить наглядно виявитися, бо божа справа не може пропасти, але я знав і з літератури і з життя Насті Волошин, що стигма-тичні явища, особливо ті критичні, рішальні, не „люблять“ ви-являтися перед недовірчивими лікарями (нпр. лікарі в шпиталі ніколи не мали можности бачити, як рани Насті В. отвира-ються, хоч сторожили). Евстахія зі самої гризоти могла втра-тити кілька кільограмів на вазі (я тоді втратив 5 клг), вага зовсім не мусіла так дивно грати, як дійсно грала, а могла тільки показати той утрачений тягар тіла задля гризоти — і я вже був би немічний супроти становища лікаря. Не спишу всіх моїх думок, що наводили на мене сум і журу, але через ту журу відновилась мені нервиця шлунка (на яку я давніше хорував). І Евстахія і Настя докладно відчували той стан моєї душі та моєї недуги і рятували мене, переймаючи мою недугу на себе. Це для мене зовсім наглядне.

В день нервиця мучила мене, а рано я вже не відчував її. По скінченій інвігіляції Евстахія докладно переповіла мені той хід моєї недуги і як вона щораз благала Христа, щоб дав мою недугу на неї. Все таки Евстахія не спала з тіла, але ви-глядала так, як і перед інвігіляцією.

ПОЛОМАНА ДІЙСНІСТЬ.

Сестри не визнавались на проявах при голодуванні і при-ймали безкритично все, що їм говорила „лікарська повага“, себто Др. Дзерович. Він виміг на них, що вони, помимо всього, записали першу вагу Евстахії як „помилкову“.

Другу вагу взято як першу, вихідну, про дальші підвишки ваги лікар говорив, що це ніщо не є, що це від „довозу води“, бо й шкіра ссе воду, і так між Сестрами панувало переконання, що „вага паде“. Те саме переконання мали й члени Комісії. О. Др. Л. Глинка у своєму писаному звіті з протоколів Сестер

ось так зреферував справу ваг Евстахії: „В нотатці I на стор. 53 подана вага Евстахії Бохняк з кожного майже дня, почавши від 14 XII до 27 XII, яка в днях від 14 XII до 18 XII спала з 39'400 клг на 36'575 клг, а в днях 19 XII до 27 XII вагалася між 36'300 клг і 36'800 клг.“ Це все! Про першу вагу ні згадки, про дальші підвишки ні слова! О. Др. Глинка без сумніву уявляв собі, що ті „маленькі“ підвишки нічого не значать. Та в дійсності це така сама неможливість природно пояснити підвишку ваги Евстахії нпр. з 22 XII, коли вона виносила 0'445 клг, як і ту дуже велику підвишку з дня 14 XII, якої Комісія хотіла позбутися через заквестіонування першої ваги з 13 XII. Від важення 21 XII до важення 22 XII Евстахія віддала зі себе 0'300 клг мочу + 0'350 клг на транспірацію; колиж 22 XII її вага піднеслася о 0'445 клг, то абсолютне прибільшення її ваги того дня виносило 1'095 клг. Зачинаючи від 18 XII, кожного дня до кінця інвігіляції, вага Евстахії збільшувалася в такому абсолютному розумінні. Ті збільшення разом виносили аж 5'690 клг, отже майже стільки, скільки виносила підвишка 14 XII.

Та чогож дивуватися теологові, якому прийшлося зреферувати не свою справу, коли лікар, фахівець, ще далеко гірше зреферував ту саму справу?! Під заголовком „Табеля ваг“, він подав тільки 5 ваг, а саме з днів 14, 15, 17, 18 і 19 XII. І подає пояснення тих ваг, як слідує: „Це значить, що від 14 XII до 19 XII, це є за 5 днів (!) виніс спадок ваги від 39'400 клг — 36'575 клг, що виходить на 2'825 клг зменшення ваги при абсолютному голоді і абсолютному непиттю води. В тім часі вийшло з обслідуваної 1'357 клг мочу, остається на транспірацію квота 1'463 клг, що належить уважати за цифру відповідаючу станові найощаднішого наставлення організму до витрати води“.

Дальших ваг лікар взагалі ніде не подав. Якщоб не я, то Комісія навіть не знала би, як виглядала ціла табеля ваг (і не думаю, щоб вона, при своєму наставленні, тим інтересувалася). Табелю ваг мені, на моє прохання, подала С. Василя з допискою, що на правдивість поданих ваг може присягнути. Прохаю Митрополичий Ординаріят за присягнути Сестри також на табелю ваг Евстахії, бо без того світові знавці не схочуть повірити, що вага дійсно так показувала.

З 15 днів важень Евстахії, з 13 ваг лікар вибрав собі тільки чотири дні (не 5 днів, як це він написав) і тільки три ваги — вирвав собі, що хотів, щоб тільки пояснити природно табелю ваг Евстахії. Як назвати таке тенденційне поманання дійсности? Чи це не „шопка“?

Лікар призабувся, коли написав, що „за 5 днів виніс спадок ваги“ і т. д. В дійсности його обчислення обіймають тільки дні 15, 16, 17 і 18 XII отже чотири дні і тільки три ваги, себто з 15, 17 і 18 XII. Вагу з 19 XII, коли була підвишка

0'225 клг, лікар зовсім не пояснює. А вагу з 14 XII він бере тільки як „terminus, a quo“. Якби лікар і той день узяв під увагу, то мусів би взяти також відданий моч з того дня. Моч з чотирох обчислених днів виносив пересічно денно 0'329 клг. Отже до мочу з чотирох днів 1'357 клг треба би було дочислити ще моч з 14 XII в скількості 0'329 клг, разом 1'686 клг; отже на транспірацію в п'ятьох днях лишилось би тільки (1'463—0'329) 1'134 клг, денно по 0'227 клг — а це вже рішуче невістарчаюча цифра на транспірацію! Значить, що ще й при такому поломанні дійсности лікар послужився фалшом, щоб той, довільно вирваний, фрагмент з табелі ваг Евстахії пояснити природно.

Про дальші дні, починаючи від 19 XII включно, лікар пише, як слідує:

„Тому то від дня 19 XII, себто від дня, від якого я дозволив подавати у вище наведених цілях воду, почала вага, після вислову о. Д-ра Костельника, „грати“. Всі дальші дні, в яких обов'язував дозволі подавання води до полоскання, до звочування, до компресів і до мочення рук, є згори виключені зі всякого наукового роздивлювання справи, бо нема ніяких критеріїв на те, скільки грамів води хора проковтнула, скільки абсорбувала дорогою шкіри, і тому не можу піднятися на тому полі ніякої полеміки з о. Д-ром Костельником, що намагається витягати з дальших днів абсолютного посту тільки від їди (!!)) обов'язуючі внесення, інтерпретуючи їх як речі надприродні“.

В слідуючому розділі під заголовком „Остаточні висліди про соматичний стан Евстахії Бохняк“ Др. Дзерович пише:

„Коли зважимо, що маємо до діла з людиною, що піддана через 5 днів найточнішій обсервації в неїдженні, рівнож в непитті плинів, що на протязі цього часу так в мочу, як і в обміні речовин, як і прочих хемічних даних виказала зовсім правильні голодові реакції, що покривалися вже в 5-ому дні з образом сильного висушення організму, ствердити треба, що відповідь на питання, чи в стані Евстахії Бохняк серед тої обсервації виступили якінебудь явища, що противились би природничим та медичним наукам — мусить випасти відємно.“

Одним словом у Евстахії Бохняк виступили ярко прикмети голодуючого організму з виключенням усякого явища, що назвати би можна чудесним або надприродним“.

Аргументація Д-ра Дзеровича так сконструювана, що він аргументує тільки на основі тих вирваних п'ятьох днів, і то ще засилюється фалшом, як це вже пояснено, абстрагує від того, що він першу вагу Евстахії безпідставно „унезажив“, всі дальші ваги, починаючи від 19 XII, лишає без розгляду, а свої висновки простягає на всі явища, що виступили в Евстахії в часі цілої інвігіляції.

Яка це наївна софістерія, яке штучно підроблене „pars pro toto“!

Очевидно, я притискав лікаря до муру цілістю тих явищ, що їх він сам призбирав. Фахові голодюки тратять денно щонайменше по 0·500 клг на вазі, хоч пють воду. Отже хочби Евстахія пила воду, то її підвишки на вазі ще були би загадкою, якої лікарська наука не вміла би пояснити. Впродовж 15 днів Евстахія віддала зі себе майже 10 клг матерії, а від 14 XII до 27 XII вага показала тільки 3·100 клг убутку. Отже скільки води мусіла би Евстахія випити, щоб віддати зі себе тих 7 клг, що їх вага не занотувала? Як це можливе, щоб вага не занотувала убутку тих 7 клг? Невже не тільки перша вага Евстахії була помилкова, але всі були помилкові?

Колиб Евстахія при полосканні горла проковтувала всю воду, то вся та вода в чотирох днях, по 4 чи 6 малих ложечок денно, виносила би дві чарочки від вина. Невже така кількість води те саме, що 7 клг?! Але Сестри свідчать, що Евстахія вертала воду, а не проковтувала її. Якжеж вага людини, що ні їсть, ні пє, може підноситися?

На це лікар відповів мені: „Я вам поясню, чому вага в Евстахії підносилася. Але я в Комісії навіть не зможу мати опонента (!), бо це таке спеціальне...“

Не знаю, як інші члени Комісії, але я по тих словах Д-ра Дзеровича мав упокорюючий психічний несмак, що мене доля примусила диспутовати з таким опонентом, і то в такій важній для мене справі, де мене судять саме задля його слів. Пригадалась мені давна немила пригода, як то мій, тоді 4-літній, братанич разураз визивав мене: „А ну, стрийку, подужаймося!“, я раз стиснув його, а він у плач: „Чого ви мене, стрийку, бете?!“ Та коли відбіг від мене кілька кроків, знову кукурічився: „Ходіть тут, я вам покажу!“ Та щож? Тим разом для мене не було вибору, бо перед Комісією лікар, Др. Дзерович, був представником науки, а я представником фантазії.

Але доки Др. Дзерович не пояснить, з покликком на лікарські книжки, як Евстахія Бохняк без їди і пиття могла видержати 14 днів без утрати своїх психічних сил і без висусшення організму, як вона притім могла віддати зі себе ок. 10 клг мочу та води на транспірацію, як могла її вага так дивно грати, доти слова Д-ра Дзеровича: „одним словом у Евстахії Бохняк виступили ярко прикмети голодуючого організму з виключенням усякого явища, що назвати би можна чудесним або надприродним“ не є нічим іншим, як тенденційним фалшом. А саме ці слова ввійшли в „parere“ Комісії!

КОМПРЕС НА ГОЛОВІ.

Кінець-кінцем ціла моя суперечка з лікарем зійшла на компрес на голові. Я закинув лікареві, що він у своєму

„parere“ софістично зачислив дні від 19 XII до 27 XII тільки до „абсолютного посту без їди“, бо Евстахія в тому часі не пила води. Нечуване в світі, щоб доступ води до шкіри уважати за рівнозначний з питтям води. Ані при фахових голодюках, ані при Тересі Neumann лікарі з того не робили квестії, бо це самозрозуміле і не входить у рахунок. Якщоб не так, то також ті чотири дні і ті три ваги, що їх собі Др. Дзерович вибрав, треба би перечеркнути, бо і в тих днях Евстахію Сестри мили, а може навіть змивали ціле її тіло, бо вона лежить у ліжку, потиться, отже чи їй не належиться, щоб її мили?

Тут лікар зрефлектувався і відповів: „Ну, то ні, то неважне. Але той мій компрес на голові день і ніч, день і ніч, той міг зробити різницю!“

Колиж я на самому кінці засідання Комісії, на якому я брав востаннє участь, поставив лікареві питання, чи він може природно пояснити підвишки ваг Евстахії, він відповів, що ще не може дати відповіді ані „так“, ані „ні“, бо саме шукає за книжкою, яка говорить про абсорбування води через шкіру.

Я тоді ще не знав, у яких днях Евстахія мала компрес на голові. Евстахія і С. Василія дали мені однозгідну відповідь, що Евстахія мала компрес на голові тільки в першому тижні загостреної інвігіляції, від п'ятниці рано до неділі ввечір, себто від 17 XII до 19 XII. Прохаю подивитися на табелю ваг Евстахії: 17 XII вага впала о 0'722 клг, 18 XII впала о 0'485 клг, а 19 XII піднеслася о 0'225 клг.

Значить, вага сама сказала, що компрес на голові Евстахії не мав ніякого впливу на гру ваги. Але лікар „висповідався“ до кінця тим своїм необдуманим атутом. Др. Дзерович не тільки що уроював собі смішні причини, якими хотів пояснити неприродні підвишки ваги в голодуючій Евстахії, але навіть не розвідався, коли та оскільки ті причини існували, і через те сам себе осмішував.

А саме на тих немудрих уроєннях, як на своїй льогічній підбудові, ґрунтується „parere“ Комісії, що ніби в явищах Евстахії Бохняк нема „нічого чудесного“.

Я зовсім не про своє думав, коли радив Комісії не вмішуватися до пояснювання явищ Евстахії Бохняк, тільки бажав сальвувати високий авторитет Ординаріятської Комісії. Та чільні члени Комісії, як видно, конче хотіли подати світові до відомости свою думку.

КАРИКАТУРА І ДІЙСНІСТЬ

Др. Дзерович карикатурно зіставив і насвітлив навіть ті явища Евстахії, що їх він сам призирав при допомозі механічного інструменту, яким є вага. Оскількиж лекше при такому наставленні приходилось йому фалшиво, карикатурно схоплю-

вати та насвітлювати духові прояви Евстахії! Я не чув від нього ні одного похвального слова для Евстахії. Зате чув я самі посуджування, а посередньо доходили до мене, певно з його „кузні“, навіть такі посуджування, що кидають неславу на Евстахію і навіть на мене.

Це пішло відти, що я був привний при тому, коли Др. Дзерович казав до половини розібрати Евстахію Б. Отже нехай знає Др. Дзерович, що той лікарський „привілей“ не є звязаний з фахом лікаря, тільки „*extrema necessitas*“ дозволяє на нього. Та „*extrema necessitas*“ була далеко більша для мене, ніж для Д-ра Дзеровича. Тому я вже в Кристинополі казав Евстахію майже так само розібрати, щоб наочно переконатися, чи вона не має на тілі якоїсь шкірної недуги. Яж мав узяти Евстахію на своє удержання і заручитися за її стигматизацію. Неабияк лікарі сміялись би з мене, колиб Евстахія мала якусь шкірну недугу і колиб вони могли її стигматичні рани (які я тоді бачив), вязати з тою її недугою. З тої самої причини я також Настю Волошин подібно казав розібрати, коли вона дістала перші містичні бичування. Привні монахині це зрозуміли, аж лікар Др. Дзерович тут вишукує соблазн — очевидно тільки тому, бо йому й таке потрібне для змонтування свого ілюзійного погляду, що ніби Евстахія це психопатичний тип.

У своєму „*parere*“ між десидератами Др. Дзерович на першому місці помістив ось такий: „Пропоную, щоби Висока Комісія стрінулась у повному складі в Евстахії Бохняк та щоб вибраний до цього референт перевів з нею розмову в присутності о. Д-ра Костельника, при чому Висока Комісія малаб за завдання оцінити заховання і відношення Д-ра Костельника до Евстахії Бохняк (справа суггестії)“.

Немудрість, недозрілість цієї пропозиції проявляється вже з її методи. Як то? Невже Евстахія Бохняк колода і я колода, а не живі люди, щоб ми перед комплетом Комісії, на спеціально улаженому іспиті, продукувалися чимсь таким, що мали би перед Комісією саме скривати — якби взагалі щось таке між нами існувало?! Немудрішої і більш образливої методи Др. Дзерович не міг вигадати! Не протестую проти тої інсинуації, бо щож проти недоумства протестувати? Доволі назвати його по імені.

Колиж іде про *meritum* справи під тактичним поглядом, то трудно, щоб я від Д-ра М. Дзеровича вчився рефлексії. В своїх працях я забирав голос, і то з вирішуючими наслідками, в найсубтельніших психологічних, логічних і метафізичних проблемах, де звичайна людська рефлексія вже не вистарчає (за прикладом ап. Павла хвалюся в опресії). А Др. Дзерович при проблемі Евстахії Бохняк не виказав ані звичайної людської рефлексії (як символ за всі інші його безрефлексійні промахи нехай послужить той компрес на голові).

Я оборонив Настю Волошин перед усіми посуджуваннями і вивів її на „чисту воду“. Так само, при Божій допомозі, виведу і Евстахію Бохняк. (Якби щось в Евстахії було зле чи „не на місці“, то я це скоріше й ліпше помітив би, ніж Др. Дзерович.)

Про *meritum* під моральним поглядом про себе (у зв'язку з Евстахією Бохняк) не буду говорити. Бог бачить і історія осудить. Але я довжний зложити свідоцтво Евстахії. Знаю її вже рік, обсервував її в усяких нагодах, говорив з різними людьми, що її знають від дитинства, присвятив ще більше часу для її простудіювання, ніж для Насті Волошин. Евстахія Бохняк належить до черги тих людей, про котрих св. Письмо каже: „проїдоша во милотех і в козіїх кожах, лишені, скорбяще, озлоблені, їхже не бі достоїн весь мір, в пустинях скитающесе“. Свідчу це перед Богом і перед людьми та подивляю бже Провидіння, що видвигає такі одиниці між людьми в щораз новому стилі та умовинах. Колись, як виявляться діла Евстахії Бохняк і правда її душі, всі схлять голову перед нею, як тепер хлять голову перед нею ті, що її дійсно знають.

Задалеко завело би мене, колиб я хотів подрібно уаргументувати це моє свідоцтво для морального характеру Евстахії. Очевидно, я в усіх тонкостях передумав всі закиди, що їх Сестри поробили Евстахії в своїх протоколах і устно (що ніби Евстахія замало молиться, що вона хвалиться, що багатого говорить про свої недуги і т. ін.). Якщоб я мав змогу подрібно опрокинути ті закиди, то виявилось би, що ті закиди це таке саме штучне й немудре пояснювання морального характеру Евстахії, як пояснення Д-ра Дзеровича її ваги. Авжеж Сестри, засугестіоновані лікарем, вважали Евстахію за симулянтку та обманницю! А з такого становища, навіть з тих скупих даних, що ввійшли в Євангеліє, Христові можна би зробити ще куди тяжчі закиди: що він хвалиться („навчіться від мене, бо я смиренного серця“, „хто з вас докорить мені за гріх?“); що він шорсткий, непокірний (його назви фарисеїв), а навіть неприличний (його слово „афедрон“, яке навіть в Євангелію найшлося); що він слабкий — плаксивий (в Оливному городі, хоч ще Христос не терпів ніяких реальних мук, нарікав „сумна душа моя до смерті“); що ходив по весіллях і весільним гостям ще прибільшив вина; що прилюдно дозволив Марії намастити себе дорогоцінною перфумою і ще обтерти собі ноги її волоссям; і т. ін. Скажіть простолюдинові проаналізувати якусь симфонію Bethoven-a, а ще „поінформуйте“ його заздалегідь, що це якийсь шахрай немудро сполучив покрадені різні арії, то переконається, яку критику видасть людина, для якої стиль народних пісень є вершком її розуміння.

Я сказав про Настю Волошин, що характеристикою її моральної вдачі є „геніяльна святість“. А Евстахія Бохняк

ще більше зріла, більше утверджена в моральності того самого роду. Але треба відрізнити психіку людини, що, наче Христовий Прометей, вже 13 літ лежить, прикована до ліжка і крім недуг не мала ніяких інших „світських“ переживань, від психіки такої людини, як Настя В.

ЗІСТАВЛЕННЯ ЯВИЩ.

Коли в якійсь особі зовсім певно стверджуємо чудесно діючий чинник, то незрозумілі для нас явища на тій особі не вільно нам так пояснювати, щоб через те наше пояснення заперечувати той чудесний чинник. Цей засади мусимо придержуватися не тільки при стигматичках, але й при Христі — взагалі всюди.

Чудесне довге неїдження й непиття без висушення організму, яке буває тільки в стигматизованих осіб, в Евстахії Бохняк наглядно доказане. Це явище понад усякий сумнів свідчить, що Евстахія Бохняк є стигматичкою в церковному значінні, і „покриває“ всі неясности, що їх стрічаємо в Евстахії. Що більше чудесне (себто дальше від природної можливості): чи жити рік без їди і пиття, при повних життєвих силах, чи те, щоб зломання хребетного стовпа скрилося перед рентгенівською фотографією та щоб рани зарости без сліду по собі? В кого можливе перше, в того, а fortiori, можливе також друге, бо воно менш чудесне.

Таким способом дістаємо вісь, довкруги котрої треба угрупувати всі явища в Евстахії Бохняк. Евстахія це не психопатка, як собі Др. Дзерович урौв, але стигматичка в церковному значінні, а в стигматизованих осіб бувають усякі неімовірні явища.

ІНШИЙ ЛІКАР.

Мене поінформовано, що на останньому засіданні Комісії, коли запало рішення, до того рішення найбільше причинився газетний напад іншого лікаря на Евстахію Бохняк.

Др. Теодозій Савка, лікар з Кристинополя, спровокований моєю книжкою „Пояснення стигматизації“, помістив огидну статтю про Евстахію Бохняк у часопису „Голос знад Буга“ (Сокаль), ч. 4 з 15 II 1938 р. під заголовком: „Стигматичка в Сокальщині?“ Це також „фаховий дослідник стигматизації“, нема що казати! Він не тільки Евстахію Бохняк, яку мав нагоду обсервувати, але також Настю Волошин і Ганусю Трубу, яких ніколи не бачив, без усякого розбору зачисляє до „псевдостигматичок“. Колиж побачив перше стигматичне явище на Евстахії Бохняк, засохлу кров на її чолі і лиці, то його, як це він у своїй наївності сам пише,

„злість і сміх огорнули“. А коли бачив її стигматичні рани, то „засміявся сердечно“. Такий то з нього „веселий“, recte легкодушний, обсерватор стигматизації, що вже від першого моменту всю загадку, якої донині цілий світ не міг розв'язати, зі сміхом і з обуренням розв'язує — ошуканство, комедія, тай уже! Очевидно, такий обсерватор не всілі визволитися від своїх понять а priori, від своєї віри, і всі явища „зі сміхом та з обуренням“ підтягатиме під вимоги своєї віри, хочби з того не знати які „бздури“ вийшли в консеквенції.

Др. Савка пізнав Евстахію Б. ще 1930 р. Він мильно подає, що вона тоді „від року лежала хора в ліжку“ — в дійсності вона лежала від 1925 р. Др. Савка бачив у духовому характері Евстахії те, що сам вкладав у нього: „театральність“ і „істерію“ („крім істерії не стверджую жадних хоріб“). Якщо це так не було, то J. Frostig помилився би, пишучи, що слідує: „Słowo to (histerja) jest do dnia dzisiejszego, zarówno przez lekarzy, jak i laików, w zastraszający sposób nadużywane“ (т. II. стор. 103). Я не буду подрібно опрокидати марних ілюзій Д-ра Савки, тільки загально скажу, що Евстахія це саме антипод до істеричного типу — так само, як Настя Волошин.

Далі пише той лікар: „З кінцем 1936 р. приходять до мене одна жінка й оповідає, що в Ев. Бохняк показуються стигми в формі кровавого поту, терневого вінця на голові, бичування, витрисків крові на плечах по бичуванні, витриски крові на грудях і лівій руці. Мало це бачити багато людей, котрі коло неї ходили, а навіть один священик Ч.С.В.В.“

„Дивно мені було, що вона так добре знає про всіх стигматиків і стигматички, про їх життя, вигляди, рани і т. п. Аж пізніше я довідався, що Ев. Бохняк спроваджувала собі багато книжок, календарів і часописів з Непокалянова, з котрих цього всего довідалася... Це вже не була та Стася з 1930 і 1932 року, це була справжня артистка добре вмюча свою роллю, старалася мені заімпонувати своєю стигматизацією“.

Що собі хтось уroje, то те й бачить. Др. Дзерович у своєму „parere“ написав про Евстахію Бохняк: „Маємо до діла з осібняком о інфантильних психічних чертах: діточий вигляд в 34 р. життя, діточий спосіб говорення, незграбна будова речень“. Таке Д-рові Дзеровичеві було потрібне як підклад для його поняття, що ніби Евстахія це психопатичний тип. Та це карикатура Евстахії. В дійсності Евстахія, як на особу, що ціле життя хорувала, зовсім добре й правильно розвинена. Справді вона на лиці виглядає молодо, але не по дитинячому. Знаю жінки, що в роках Евстахії ще молодше виглядали. Та невже це знак інфантильності? Для викінчення образу ще мушу згадати, що чоло Евстахії, коли йому зблизька приглянутися, ціле пооране зморщками — наслідками терпінь. Щодо духового стану, то Евстахія не тільки вповні зріла

особа, але дуже мудра, бистра, з незвичайною пам'яттю. Має субтельний естетичний густ, давніше гарно малювала (доки могла), дуже гарно вишиває, потрафить, навіть на лежачи, всяку жіночу одєжу скроїти і вшити. Говорить зовсім правильно, часами навіть вищим стилем. Дитинячість у говоренні Евстахії проявляється тим, що часом уживає здрібнєлих форм (нпр. „я лежача в ліжечку“). Тої дитинячости в неї далеко менше, ніж у Насті Волошин. Але Др. Дзерович не міг відрізнити в Евстахії того, що він сам у неї спричинював, від того, що дійсно їй питоме. Він її щораз підходив, навіть підспівував собі при ній, щоб її приловити на чімсь психопатичним. Евстахія це дуже добре знала і деколи давала відповіді несміливі та з відтяганням, як учні на іспиті, коли не певні себе. Ті штучно спричинені вислови Евстахії Др. Дзерович узагальнив, назвавши їх „незграбною будовою речень“. Але тим він у дійсности тільки самого себе уємно критикував, бо хто критикує другого, той тим самим і себе критикує.

Др. Савка бачив в Евстахії Б. „справжню артистку, що добре вміє свою ролю“. Очевидно, особа „о інфантильних психічних чертах“ ніколи не могла би бути такою „артисткою“. І тут собі панове лікарі суперечать, бо кожний з них на свій лад фалшує дійсність Евстахії. Якби Др. Савка вмів був дещо глибше заглянути в душу Евстахії, то переконався би, що вона аж неімовірно ясновидюча, та що вона тим шляхом дійшла до своїх відомостей про стигматиків, а не з книжок (з Непокалянова вона пренумерувала тільки „Rycerz Niepokalanu“, а ніяких книжок не спроваджувала). Без кінця осіб уже тут у Львові може під присягою посвідчити, що Евстахія Б. сказала їм про речі з їх життя, про які вона природно ніяк не могла знати. Я в безлічі випадках ствердив понад усякий сумнів ясновидючість Евстахії і то спеціально стигматичного типу, а для мене такі явища не новина. Стигматичний тип ясновидючости відзначається тим, що стигматизована особа має візії з життя Ісуса Христа і зараз знає, або бодай відчуває, коли хтось, хочби де в світі, кличе її в поміч. Медіумічна ясновидючість у тих напрямках не є розвинена.

Так нпр. 11 V 1938 р. рано сказала Евстахія Б. до Гані Грубої: „Нині прийде до мене один пан, що принесе правдиве обличчя Ісуса Христа“. Ввечір того дня прийшов зі мною до Евстахії Др. К. Чехович (перший раз) і коли їй показав фотографію Ісуса Христа з плащаниці з Турину, вона сказала: „Це правдивий образ Ісуса Христа, я його нераз бачила в екстазі, сам Ісус Христос показував мені ту плащаницю“. І описала туринську плащаницю та, випитувана, пояснила, що рани на руках понижче долонь на тій плащаниці походять від ланцюгів, якими Христос був зв'язаний при бичуванні, а до хреста Христос був прибитий долонями. До дружини о. Ф.,

якої ніколи передтим не бачила, Евстахія сказала: „Чи ви, пані, не будете сестріницею того Преосвященого, що померли на Лемківщині?“ І оповіла, що вона була духом при смерті пок. о. Д-ра Масцюха, описала всі подробиці, згадуючи навіть миро від св. Николая, вервицю з Єрусалиму, срібні медалики, що лишилися по покійнім.

Далі пише Др. Савка в своїй статті: „Ліва рука в неї стало завинена — розвиваю, оглядаю — рани нема, а на ваті лише засохла кров, дуже бліда, і щойно запах напровадив мене на джерело її походження“. (Рану в ліву руку Евстахія дістала на Чесного Христа 1936, а рану в праву руку щойно в марті 1937 р.)

Я згадував кров малої Ганусі Труби. Подібна була й кров Евстахії Б., яка мала своєрідний запах, що в деяких стигматиків виступало як їх характеристика (так нпр. у тепер живучого о. Пія Forgione). Це все я маю записане в своїх протоколах про Евстахію ще з червня 1937 р. І знаємо з літератури, що стигматичні рани в деяких осіб дуже скоро зникають, навіть без сліду. Але Др. Савка пішов не за вказівками з літератури про стигматизацію, а за своїм уроенням, що ніби Евстахія обманниця, і уроїв собі, що ніби вона смарує себе кровю стидливого жіночого походження.

Хтось тут мусів бути божевільний: або Евстахія Б., або Др. Савка. Якби це була дівчина пустих обичаїв, якби вона своєю симульованою стигматизацією хотіла найти собі „новий хліб“, то тоді було би зрозуміло, що така дівчина до всякого ошуканства здатна. Але Евстахія Б. від дитинства була дуже побожною дівчиною (вже при першому св. Причасті попала в захоплення і винесли її з церкви), що знала тільки одну дорогу: з дому до церкви і з церкви до дому. Так само побожна була її мати. Отже колиб така дівчина зважилася смарувати себе кровю стидливого жіночого походження, і то в тому часі, коли її мати лежала смертельно хора на протилежному ліжку, то це не міг би бути чин звичайного ошуканства, це міг би тільки бути чин формального божевілья. Др. Савка, колиб не його упередження до стигматизації взагалі, колиб він був взагалі здібний об'єктивно досліджувати явища стигматизації, повинен був докладно розпитати всіх людей, що були свідками стигматичних явищ на Евстахії Б., і повинен був слідити за тим, чи Евстахія збожеволіла, чи ні? Та він легкодушно сформулював собі божевільну думку, що ніби Евстахія смарує себе кровю, якої кожна нормальна дівчина стидается і ніколи чогось такого не зробила би. Воно так буває при чудесних явищах, що засадничо упереджені люди радше підуть за божевільними думками, ніж мали би признати ті чудесні явища.

Таким способом Др. Савка вже мав „розв'язану“ цілу загадку стигматизації Евстахії Б., і тільки чекав на нагоду,

щоб викинути зі себе те, що в ньому сиділо. Але й ми вже розшифрували Д-ра Савку і зможемо належно зрозуміти те, що він далі пише:

„Одного весняного дня 1937 р. (далі пише Др. Савка) вбігає до мене одна жінка, просить, щоби я в тій хвилині пішов до Стасі, бо з чола і лиця кров струями спливає. Кидаю все і не йду, а біжу, щоб не стратити хвилини часу й нарешті побачити чудо. Вхожу й бачу образ напrawdę не-самовитий. Ціле чоло й лице Стасі обмазане засохлою темно червоною кровю. Злість і сміх мене огортає, але погамовую себе, сідаю коло неї, кажу присутнім жінкам обмити її, а сам дивлюся, чи не побачу випливаючої крові... Чекаю 5 минут, 10 минут — нема. Стася дуже неспокійна, а руки під покривалом стало від голови до ніг пересуваються. Відвертаю голову від неї до матері, яка лежала хора на другому ліжку та щось до мене заговорила. Нараз чую голос Стасі: „о, прошу пана, вже є“, і дійсно вже бачу мазок крові на лиці, посмазований пальцем (!). Кажу обмити і дивлюся, як сорока в кість, чи знову не поплине кров. Як дивлюся, нема, а як лише відвернуся, то зараз появиться, але не струя, лише мазок пальцем (!) около 2 см широкий і 10 см довгий. Так повторялося около 20 разів, а за кожним разом Стася казала: „о, прошу пана, вже є“. Питаю, чи відчуває, як та кров витрискує. — Чую так, якби удар, а пізніше тепло“ (Стася відповіла).

Др. Савка був свідком чудесного явища, якого мабуть ніхто в історії людства не бачив (щоб 20 разів раз за разом появлялися стигматичні кроваві смуги). Та що з того, коли Др. Савка, запоморочений божевільною думкою, бачив не чудо, а насильно піддав йому характер ошуканства?! Чудо не станеться для тих, що з нього глузують або його провокують; колиж станеться, то й воно матиме „провокаційний“ стиль: воно буде сповите тайною, виступить у таких ускладненнях, щоб той, хто його провокує і для кого воно стається, не міг його „просто з моста“ бачити; він міг би його зрозуміти як чудо тільки тоді, колиб упокорився і, як слід, передумався. Зрештою, чудо любить виступати в сполучі з тайною: Христос був розпятий явно, а воскрес тайно. Це згідне з цілою системою світа, бо Бог це тайна на світі.

Ось тому то кров на лиці Евстахії ніколи не виступала тоді, коли Др. Савка дивився на Евстахію. Але та кров виступала в таких ускладненнях і так багато разів, що Др. Савка, якби тільки правильно думав, міг зовсім ясно переко-нати, що це щось незвичайне. Та він уже мав „вирішену“ ту проблему ще з того випадку, коли бачив засохлу кров на ваті, якою була обвинена рука Евстахії. Йому вистарчив незвичайний запах тої крові, щоб кинути на Евстахію таке гідке очорнення! І та божевільна думка так його засліпила, що він

бачив її ніби здійснену на Евстахії: „мазок крові, посмарований п'яльцем“(!) — хоч ані він, ані ті дві жінки не бачили, щоб Евстахія смарувала себе п'яльцем.

Що вони того не бачили, це признає сам Др. Савка, бо далі ось так пише: „Хочу конче знайти джерело тої крові і чи дійсно палець є тим мазаком?“ Ті дві жінки (одна з них це головна обмовниця Евстахії) не відверталися від Евстахії, але безупинно мали звернені очі на неї. Якби Евстахія дійсно смарувала себе, і то аж 20 разів (певно було менше разів, та тим гірше для лікаря, що він подає таке високе число), то просто немислиме, щоб вони того не спостерегли і не зловили Евстахії „на гарячій учинку“. Тай лікар мусів очима, хочби тільки з боку, сторожити — всетаки не спостеріг того, за чим слідив. Саме те його й інтригувало. Перекоаний, що те явище мусить так діятися, як він собі уявляє, не маючи ствердженого факту, він пустився на дорогу розумування. Др. Савка далі пише: „Зачинаю говорити про її рани на руці, відкриваю покривало, беру одну руку, другу, ніби чи нема ран, а тим часом дивлюся, чи кров на них, і бачу на правій руці, на вказуючій п'яльцю позасихану кров, коло нігтя і на ньому“.

Др. Савка вважав це за дальший доказ по лінії свого посуджування Евстахії. Але якщоб це була правда, то кров на п'яльці Евстахії повинна би бути свіжа, а не позасихана; і повинна би бути не тільки на нігті і довкола нігтя, але на цілому п'яльці, бо ж хто 20 разів мазне себе по лиці п'яльцем, умоченим у крові, того палець мусить бути цілий закроблений.

Відки в Евстахії найшла позасихана кров на вказуючому п'яльці правої руки, Др. Савка міг би був легко догадатися, якщоб умів був зберегти критичність. Мати Евстахії лежала смертельно хора (невдовзі померла), Евстахії відчинялися всі рани, вона сама мусіла обтирати собі кров з тіла, не було кому ані води їй подати, щоб руки собі обмила. Отже яке диво, що в Евстахії на показовому п'яльці правої руки була позасихана кров?

Далі пише Др. Савка: „По хвилині питаю, чи не болять живіт і коли мала період. „Мене все болять живіт, а періоду вже не мала більше, як пів року“, а на запит, чи тепер не має, відповідає, що ні. Моя терпеливість кінчиться, вірю, що то брехня, здимаю покривало, хочу перекопатися, чи то правда. (В дійсності так було, що лікар казав одній з тих двох привних чужих жінок тримати Евстахію за руки, а сам відкрив перину з неї.) Стала просити на милість Бога, щоб нині не бадати її, але я стою на своїм і в присутності двох жінок і матері відкриваю і бачу повро крові випливаючої з органів родних, тої самої, що була на п'яльці. Обурений виходжу“.

Дійсно треба бути божевільним, щоб допуститися такого, су-

дово каригідного вчинку! Мати смертельно хора на протилежному ліжку, дві чужі жінки приявні (одна з них, як я згадав, зварйована обмовниця Евстахії; перед смертю мати Евстахії сказала, що через неї сходять зі світа) — а лікар так ганебно знеславляє хору доньку! Ще більше божевільним треба бути, щоб це опублікувати в часопису. Це значить морально вбивати людину. Розважна людина ніколи на таке не зважилась би, доки того сама не бачила би і то так певно, щоб виключити всякий сумнів. Але Д-рові Савці вистарчала його ганебна ілюзія — він жеж тим хотів висипати всю свою фанатичну погорду до чудес взагалі; а де релігійний фанатизм у руху, там божевілья не жахається складати собі в жертву й гекатомби людських істнувань.

Коли Др. Савка здер перину з Евстахії, вона була накрита чистою сорочкою аж поза коліна. Евстахія не може собі сорочки зтягнути поза коліна, бо не може згинатися. Отже як могла би смаруватися? Та якщоб всетаки посуджування Д-ра Савки було правдиве, то на перині під сподом мусіли би бути закровавлені смуги раз коло разу, бож немислиме, щоб Евстахія кровавим пальцем 20 разів так зручно могла маніпулювати, щоб ані перини не засмарувати і щоб ані ті дві жінки, ані лікар не спостерегли, коли вона себе по лиці смарує. Др. Савка, втікаючи від чуда, яке дійсно сталося при ньому, повірив у технічно неможливе, собою вифантазоване, діло — а це було би також свого роду чудо, якби було правдиве.

Зрештою пощо Евстахія мала би аж 20 разів смарувати себе в приявності Д-ра Савки? Якби вона, симулюючи стигматизацію, хотіла його переконати, то вистарчило би їй мазнути себе 2 чи 3 рази, і тишитися, що це їй вдалося, а не наражати себе на евентуальне приловлення в ошуканстві, і смарувати себе аж 20 разів! Таким способом і в таких умовах смарувати себе 20 разів могла би тільки варятка — але Др. Савка характеризує Евстахію як „артистку“ в симулюванні стигматизації, а не як варятку. Чомуж у Львові, особливо в часі інвігіляції над нею, Евстахія не спробувала тої своєї штуки, а саме тоді несподівано дістала період, і дуже їй придались би якісь такі явища? Якщоб вона була така божевільна і така артистка, що перед лікарем і двома жінками в Кростонополі аж 20 разів удалось їй неспостережено смарувати себе, то божевілья також у Львові тягнуло би її до того самого. Чомуж у Львові Евстахія ніколи не робила собі таких кровавих мазків пальцем? Чому? Бо Евстахія така далека від такого божевілья, як небо від пекла.

Евстахія зовсім не брехала, коли сказала Д-рові Савці, що не має періоду, тільки боронилась, як могла, бо дуже добре знала, що Др. Савка мав на думці. Задля сплетьєнь про неї ОО. Василіяни не хотіли її довгий час причащати, вона

тим гризлася і з того дістала спершу білі, потім червоні оплави, а оплави не те саме, що період. Невже вона мала все те тому лікареві оповісти, і сама кинути на себе те погане очорнення, для якого лікар шукав „доказів“?!

З Д-ром Савкою було зовсім так, як з Д-ром Дзеровичем при важенні Евстахії. Містичне явище (яке зовсім не залежало від свідомості Евстахії) провокувало лікаря, бо він його провокував, дужалося з ним, щоб витягнути з нього його божевільну думку, і тоді показати світові, хто кого переміг. Др. Савка тріумфував коротко, а посоромився на віки. Це вже така доля ворогів божої правди.

Далі пише Др. Савка: „Третього дня приходять до мене та сама жінка, що попереднього разу, зі словами: „у Стасі отворилися всі рани“. Йду, не радо, бо вже знаю цілу правду, але йду ще побачити комедію. На обох руках по дві рани, подібні на Христові, на долоні округлої форми, величини коніпного сім'я, а на хребті долоні повздовжні довжини около 1 цм, свіжо задрапані шпилькою. На правій руці, де було незручно лівою рукою робити, драпала два рази й зробила римську п'ятку (V). На плечах в околиці правої задньої пахової лінії, де не бачила, драпала так довго, що надрапала аж 11 рис довжини 5 цм. Засміявся я сердечво і кажу: дай собі спокій з тими стигмами, показав їй цілий фалш: вставай, мати померла і берися до роботи (в дійсності це було ще перед смертю матери Евстахії), взяв її за руку, перепровадив кілька разів по кімнаті, й вона обіцяла, що буде поволі вставати“.

Саме тоді, коли наша Комісія, не приймаючи мого свідоцтва, сумнівалася в дійсності стигматичних ран Евстахії Б., Др. Савка писав ті свої слова — якби не замовлення „свище“. Ось лікар, по думці нашої Комісії єдиний авторитет у тій справі, бачив стигматичні рани Евстахії і навіть прилюдно описав їх; а тим він, не хотючи, потвердив моє свідоцтво. Ще треба зважити на те, що Др. Савка докладно так само описав рани Евстахії, як про те оповідала мені Ганя Груба і сама Евстахія. А як собі той лікар пояснив повстання тих ран — це вже до нього самого відноситься, а не до Евстахії Бохняк. Це тільки його уроєння! Для критичної людини вистарчить оглянути близи на руках Евстахії, щоб переконатися, що такі широкі й глибоко всаджені близи не можуть повстати по ранах, шпилькою роздряпуваних. Відомо нам, як Др. Дзерович висказувався про близи Евстахії, що ніби вони не могли повстати по ранах, які були на зверху отворені (та я певний, що Др. Дзерович був би цілком інше говорив, колиб тоді знав, що Др. Савка бачив рани Евстахії). Суперечать собі панове лікарі, бо один бачив рани, а не хотів їх признати за стигматичні; а другий бачив близи, а не хотів признати ран, і кожний видумував, що хотів.

Та якже Евстахія могла би була шпилькою надряпати собі на плечах аж 11 рис (які є типовим містичним бичуванням), коли вона ледви голову може підвести від подушки, а далі вже не може підвестися?! Як могла би надряпати собі рану на правому боці грудей, яку я два рази бачив (інші особи у Львові, деякі Сестри Василіянки і моя дружина, також бачили ту рану), коли Евстахія не може сама розпізнати шнурівки, в якій завсіди лежить? Хіба би треба припустити, що це вже Ганя їй надряпала. Але Евстахія мала стигматичні рани вже й передтим, як Ганя до неї пристала.

Справді тоді ще Евстахія не носила шнурівки, всетаки, колиб пояснювати рани Евстахії ошуканством, то треба би також і її покійну матір замішати до того ошуканства, бо годі собі подумати, щоб мати впродовж 2 $\frac{1}{2}$ років не спостерегла ошуканства своєї лежачої доньки, а коли його спостерегла і не заборонила доньці, то й сама мусіла би бути причасна в ньому. Значить, щоб Евстахію зробити варяткою й обманницею, то треба би такими зробити і її покійну матір і Ганю Грубу. Та на тому ще далеко не кінець, бо є й інші особи, які присягли, а ще можна знайти більше таких осіб, які готові присягнути, що стигматичні рани в Евстахії Бохняк самочинно являлися. Невже всі ті особи варять та обманці?! А з протилежного боку нема ні одної такої особи, яка важила би присягнути, що вона бачила, що Евстахія Б. штучно витворювала собі свої стигматичні рани.

Якби Ганя Груба не була свято переконана, що рани Евстахії самі від себе являються, то не була би пристала до неї, не служила би їй і не зносила би тих фізичних та моральних мук, що з тим зв'язані. Вже у Львові можна знайти без числа осіб, що готові в огонь скочити за Евстахію Бохняк, бо самі переконалися про правдивість її чудесних явищ (одні завдяки Евстахії прийшли до здоров'я, інші переконалися про її ясновидючість і т. ін.).

Стигматичка — обманниця! Така композиція понять можлива тільки доти, доки ще не є певне, чи дана особа дійсно має прикмети стигматизації в церковному розумінні. Та коли це вже певне і коли хтось уже добре пізнав психіку стигматички, то така композиція понять для нього наглядний абсурд. Отже коли нпр. Др. Deutsch воює тим проти Тереси Neumann, що ніби вона і ціла її родина обманюють світ довголітнім її неїдженням, то це свідчить тільки про те, що Др. Deutsch не має поняття про психіку стигматички в церковному розумінні (він ніколи не бачив Тереси і вважає, що це для нього зовсім непотрібне!). Я повторю, що написав у своїй книжці „Пояснення стигматизації“: Якщо стигматичка свідомо й систематично обманювала, то або мусіла би втратити прикмети стигматизації, або мусіла би покінчити самогубством.

При кінці своєї статті Др. Савка пише: „Далі згадує

автор (себто я) про апорти, котрі Евстахія Бохняк дістала від Бога і це в чудесний спосіб. Вони зовсім не від Бога і не в чудесний спосіб дісталися до Е. Б., а від людей і тих осіб можу подати“. Та в дійсності це тільки ілюзії людини, яка вдоволяється якиминибудь марними зліпками сповідів, щоб тільки годувати ними свою душу, що в таких випадках не відчуває потреби підвестися понад сплетні.

Прохаю, щоб Др. Савка (якому також висилаю це письмо) навіть прилюдно подав тих людей, я їм заплачу дорогу до Львова і назад, сконфронтую їх з Евстахією, переслухаю їх під присягою і виявиться правда. Мені відомі всі сплетні на ту тему — і ті, що повстали в Кристинополі, і ті, що повстали у Львові, але коли я їх докладно перевірив, то вони виявилися тільки сплетнями та посуджуваннями. В них стільки правди, скільки в тих ілюзіях Д-ра Савки, що ніби Евстахія Б. шпилькою робила собі свої рани та смарувала себе кров'ю стидливого походження.

Апорти Евстахії діляться на такі, що їх вона дістала від Преч. Діви чи від Ісуса Христа, та на такі, що їх вона сама духом принесла. Вони певно всі правдиві. Про деякі з них я маю таку наглядну певність, що можу на них присягнути. Дуже добре розумію, що це для людей, які не знають медіумічної літератури, неімовірно. Але з Евстахією зв'язані ще куди більше неімовірні явища, ніж апорти. Я не тільки ні в чому не помилився, коли писав про Евстахію в книжці „Пояснення стигматизації“, але нині, по році моєї обсервації, я переконався, що навіть ті явища Евстахії правдиві, які спершу здавалися мені надто неімовірні.

Про ганебні посуджування Евстахії я довідався від одного з ОО. Василіян з Кристинополя ще передтим, як я пізнав Евстахію. Очевидно, я під тим кутом приглядався їй вже від першої моєї стрічі з нею, і вже при першій стрічі (я тоді був з Евстахією 8 годин) я переконався, що це божевільні ілюзії людей, які нездібні досліджувати дивні стигматичні явища.

Д-рові Савці я відповів на його статтю в тому самому часопису („Голос знад Буга“) в ч. 6 і 7 з 15 III і 1 IV 1938 р. під титулом „Справді стигматичка“.

СВИДОЦТВА САМОВИДЦІВ СВИДКІВ.

Ганя Груба (літ 25) заприсягнула всі свої зізнання про Евстахію Бохняк. Вона пізнала Евстахію в 1934 р. Ганя служила в Сокалі, але що належала до III чина, який ведуть ОО. Василіяни в Кристинополі, то від часу до часу приходила до Кристинополя. Одної неділі на Службі Божій у Кристинополі перед самим Причастям (коли священик говорив „Вірую, Господи, і ісповідаю“) Ганю освітло внутрішнє світло, і вона почула голос: „Тут зараз за церквою в другій хаті є хора

дівчина, навідайся колись до неї". З того часу Ганя стала приходити до Евстахії. В часі вакацій 1936 р. приходила що вечора, а рано верталась до Сокаля (пішки). Ганя бачила всі рани Евстахії в усіх їх стадіях, часто бачила кров, що наче роса випливала з чола Евстахії. Крім того Ганя бачила різні чудесні явища при Евстахії (апортові цвяхи в ранах на долонях Евстахії, чудесні світла, Преч. Діву, Ісуса Христа, ангелів, чула неземські співи і т. ін.). На стало прийшла до Евстахії 28 II 1937 (мати Евстахії померла 2 III 1937).

Брат Евстахії, нижчий судовий урядник у Львові, зізнав на письмі, готовий те заприсягнути, що Евстахія завжди була дуже побожна, що він ніколи не спостеріг на ній ніякого малярства та що він 26 і 27 IV 1937 р. бачив, як Евстахія чистою ватою обтирала собі з чола ясночервону кров.

Кров випливала Евстахії також з голови, тому вона, щоб голову чисто тримати, відтяла собі волосся, яке в неї було дуже довге й буйне.

Сусід Евстахії, жидок Файвел Лямпарт, каліка, що ходить на двох милицях, як нездібний до праці, щодня пересиджував в Евстахії і добре її знав. Коли прочитав у „Голосі знад Буга“ статтю Д-ра Савки, сам від себе написав лист до мене, заявляючи, що буде присягати, що кров з чола Евстахії сама від себе випливала.

Дня 27 V 1938 я бачив на лівому лиці Евстахії, від чола вділ, червону смугу, на палець широку, довгу на яких 12 см, не кроваву, але з зачервоніння шкіри. Та смуга була видна впродовж кількох годин в однаковій тонації. Такого явища штучно ніяк не можна витворити, а воно типово стигматичне (містичне бичування). Таку саму зачервонілу смугу на лівому лиці Евстахії і на її чолі бачила 10 VI 1938 р. п. Н. Погорецька, в якій Евстахія тепер мешкає. Звертаю увагу, що 27 V і 10 VI 1938 це була п'ятниця. Це те саме явище, що його обсервував Др. Савка, тільки що безкровне, та воно тим більше підтверджує оригінальність того явища, яке бачив Др. Савка.

Клясичним свідком є господиня Марія Яворська, замужня, літ 48, замешкала на Вільці Поторицькій коло Сокаля, побожна, бистра, розважна, грамотна. Візвана мною, пішки прийшла до Львова і пішки вернулась, не хотіла від мене взяти грошей на дорогу, кажучи, що Евстахія варта того її труду. Дня 7 IV 1938 р. при свідках, п. Марії Дембійській і п. Михайлі Шалабавці, вона під присягою зложила ось такі зізнання:

„Я знаю Евстахію Бохняк уже 12 років. Запам'ятала я її, як вона вже лежала в ліжку. Я до Бохняків приходила що неділі по Службі Божій (бо я ходила на Службу Божу до ОО. Василіян у Кристинополі) і була я в них до вечірні. А відколи Евстахія дістала рани, я приходила також по п'ятницях. Я відразу пізнала Евстахію як незвичайну людину в побожнім життю.

Я такої особи шукала і таку найшла в Евстахії. Найбільше подобалось мені в неї терпеливе зношення терпінь; не чула я від неї ніколи ніякого образливого, ані гострого, ані прикрого слова. Так само її покійна мати була дуже побожна, щодня причащалася; обі були в братстві і в третім чині; мати також була тиха і спокійна.

Евстахія все лежала в ліжку і все навзнак. Спершу була хора на серце, потім памятаю, що і Евстахія і її покійна мати говорили мені, що Евстахія була оперована на матицю.

Покійна мати Евстахії оповідала мені про свій незвичайний сон. Вони в сні бачили, що ніби ідуть до школи, а з неба падав хрест. Тоді вони сказали: „Ісусе, де ти падеш? Упадь на мої плечі, бо як упадеш на камінний хідник, то побешся!“ І той хрест упав на їх плечі.

Евстахія звірилась мені, що вона терпить що п'ятниці і має терновий вінець, бичування і рану на правому боці. Раз показала мені груди, на котрих була якби проколена рана, а на правому боці я в Евстахії бачила рану, свіжо заклеплену, якби від копія. Евстахія тоді сказала до мене: „Подивіться і запам'ятайте собі, бо мені того буде треба“.

Раз я бачила, як Евстахії на чолі виступив кровавий піт, дрібненькі краплі крові по цілім чолі, я добре тому приглянулася. Тоді Евстахія чистою ватою обтерла собі чоло і на ваті була кров.

На Чесного Хреста 1937 р. я завинула ліву руку Евстахії, бо мене просила, і тоді я бачила на тій руці, на горі на долоні чорний цвях, зі шкіри виставав лиш дуже незначно, а був тупий. Я це добре виділа, але ані Евстахія мені про це не говорила, ані я їй. Пізніше я бачила рану на правій руці в Евстахії.

За дозволом Евстахії я про те все у сповіді сказала о. Федорикові Ч. С. В. В. Вони мені сказали, щоб я нікому про те не говорила, бо то буде великий натовп людей.

Одного разу я була свідком, що на подушці, на якій Евстахія лежала, з крові, яка виплила з її голови, зробився образ голови з терновим вінцем. Я помагала покійній Евстахійній матері перебрати ту пошевку і другу, чисту заложити. Пошевка була з білого полотна.

На людські переговори Евстахія завжди відповідала тільки те одне: „Чим більші будуть терпіння, тим більша буде святість“.

Коли покійна мати Евстахії померла (то було о 2¹/₂ год. по пол.), я про те не знала. Ввечір того самого дня коло восьмої години я положилася спати і щойно мала заснути, тоді я почула виразний голос: „Старенька сторожика“. Я так завжди називала покійну Евстахійну матір (себто „старенька сторожика“). Зараз я зірвалася, встала з ліжка і на колінах відмовила цілу вервицю (15 частин). Перед моленням

на вервиці мене перейняла дрож і я відразу зрозуміла, що Евстахіяна мати в Бозі упокоїлася.

Я була учителькою в III чині і я знала добре Ганю Грубу, яка також вступила до III чина. Я була спокійна, що Ганя пристала до Евстахії і заступила їй покійну матір.

Це все я зізнаю під присягою“.

До тих зізнань додаю тільки ту одну заввагу, що Евстахія кілька разів мала апортові цвяхи вбиті в долонях, в місці стигматичних ран. Ті цвяхи були цілий день, а потім зникали. Очевидна річ, що тільки такі наглядно певні містичні переживання могли так розположити Евстахію, що вона спокійно зносила й найгидкіші знеславлювання її та посуджування. Але якщоб тих знеславлювань не було, то життя стигматизованої особи не було би подібне до Христового, бо Христа „до беззаконних зачислено“.

Велика це втрата, що мати Евстахії зійшла до гробу, а ніхто не списав того, що вона могла зізнати в справі Евстахії. На жаль, між ОО. Василіянами не найшовся ніхто, що вміло і твердо взявся би до досліджування Евстахії, а там на місці, за життя матери, це можна було найлегше зробити. Але я сам найкраще знаю, з якими труднощами й терпіннями це сполучене, скільки треба самопевности, відваги, посвяти для самої правди і витривалости, щоб переplistи той справжній „gurges vastus“ усяких посуджувань та жахливих сплетень. А Евстахія спеціально тяжкий тип до досліджування, бо скритий, таємний тип стигматизації, що має тенденцію своїми явищами втікати перед дослідником у простій лінії, зате дає йому з боків аж надмір усяких дуже дивних, неімовірних, скомбінованих явищ і свідощів.

В суботу 7 V 1938 р. о 11 год. в ночі на Евстахію напали дуже тяжкі терпіння. Дуже болів її лівий бік, щораз мліла. Коли Ганя розвинула її (Евстахія завжди носить шнурівку), побачила реальну (апортову), сталеву стрілу, що виставала цілою своєю шийкою з тіла Евстахії під лівою груддю; з пробитого місця текла кров з водою, а червона смуга на грудях, від правого боку скісно до лівого, символізувала слід стріли в грудях. В такій позиції та стріла лишилась до 5 год. рано, потім поволі влізла в тіло і скрилася. В неділю я оглядав те місце, ніякої рани не було, але приложена вата була насякнена водою з кровю. В понеділок моя дружина бачила на тому місці в Евстахії свіжу рожеву близну коло 4 см довготи. Впродовж 10 днів з того місця постійно випливала вода з кровю, Евстахія щодня омлівала, відчуваючи „залізо в грудях“.

Це типове стигматичне явище, але зовсім нове (в історії невідоме) і неімовірне. Та воно має своє потвердження з іншого боку. Тої самої ночі, себто з 7 на 8 V, Настя Волошин мала ось такий сон (подаю його в тій формі, як вона мені оповіла):

„Я ніби найшлася в кімнаті Евстахії. Евстахія ніби конає, а Ганя безрадна розпачає. Я оглянулася, а в дверях стояв молодий мужчина в сивому плащі, такий недобрий на лиці. Він стрілив і прострілив Евстахію наскрізь. З рани, де стріла виходила, ішли чудесні проміння на всі боки. Я тоді кинулась до Гані: „Чому ти його впустила?“ Ганя звиняється, що двері були замкнені, що вона не знає, куди він прийшов. Тоді я звернулась недобра до того мужчини і сварюся з ним, а він мені відповів: „Ще й тебе колись прострілю тою самою стрілою!“ Налякана я надслухувала, чи не дзвонять дзвони, бо я думала, що Евстахія вже вмере від тої стріли. І в тім я збудилася“.

Той свій сон Настя оповіла С. Маркіяні зараз у неділю, а мені 12 V. Завважую, що Настя, відколи стала монахинєю, про все, що їй треба, довідується з таких віщих снів.

Евстахія має дуже й дуже багато подібних свідощів з боку, від різних осіб.

Наведу ще один такий випадок, що зв'язаний з дотепер найкращим чудесним уздоровленням у Чайковичах.

Сасс Михайло (гр. кат., літ 53, жонатий), емеритований нижчий залізничний урядник, замешкалий у Дрогобичі, від 20 літ хорував на шлунок, а на ноги не міг ходити від 1932 р. Лікували його в шпиталі в Дрогобичі і у Львові, але безуспішно. Коли він перший раз довідався про Чайковичі, повірив і хотів там їхати. Відтоді в сні приходила до нього за всім та сама (чорноока, змізерована на лиці) дівчина і говорила до нього: „Чому не їдеш до Чайкович, до Божої Матери?“ Він вибрався туди 22 II 1938. Занесли його до залізниці; в Самборі, де треба було пересідати, перенесли його знайомі залізничники. Перед Рудками, де треба висідати, коли їдється до Чайкович, він журился тим, хто йому допоможе висісти. В тім якийсь внутрішній голос сказав йому, щоб поспробував встати на ноги. І відразу зачав добре ходити, пішки легко зайшов до Чайкович однаковим кроком з іншими людьми. Назад до Дрогобича вернувся пішки. Також шлунок йому подужав.

Перед Великоднем знову снилась йому та сама дівчина і казала йому, щоб пішов до Чайкович. Він пішов пішки. В неділю 22 V 1938 (св. Николая, празник у Чайковичах) він знову був у Чайковичах. В ночі з 22 на 23 V знову снилась йому та сама дівчина і сказала до нього, що різні люди з Чайкович приходять до Львова і оповідають їй про нього, а він сам не приходить; нехай зараз приїде до неї до Львова, і буде в Митрополита, бо ще многі не вірять.

У Чайковичах загально говорять про стигматичку Евстахію, бо чимало людей відти вже було в неї і самі переконалися про її духовий зв'язок з Чайковичами. Сасс Михайло зараз 23 V 1938 приїхав до Евстахії. Як тільки вступив на поріг, кликнув зворушений: „Духу божий, що мене кличеш!“ Підійшов

ближче і плачучи дивувався: „Та сама, та сама!“ Коли я його питав, чи має таку певність, щоб міг на те присягнути, він відповів: „Не присягнути, а на кавалки дам себе посікти!“

У своїй книжці „Пояснення стигматизації“ я саме того роду свідцтва найвище ставлю, бо вони свідчать не тільки про правдивість стигматизації, але також про її надприродність.

СТАНОВИЩЕ КОМІСІЇ.

Зрозуміло, що Комісія могла налякатися статті Д-ра Савки про Евстахію Б. в „Голосі знад Буга“. Тим більше, що Др. Савка при кінці своєї статті напав на Церковну Владу, яка дала апробату для моєї книжки „Пояснення стигматизації“. Мене поінформовано, що Др. Дзерович написав лист до Д-ра Савки з запитом, чи він дійсно стоїть при тому, що помістив у своїй статті, а Др. Савка мав відповісти, що на все може присягнути.

Вже перед тим інцидентом Преосвящ. Предсідник підносив на одному засіданні Комісії, що перш за все треба зважати на те, щоб Церква не потерпіла. Це було тоді, коли я відповів, що Церква може потерпіти в таких випадках тільки тоді, коли вони ґрунтуються на ошуканстві, а Комісія не відкрила ніякого ошуканства. В найгіршому випадку стигматизація Евстахії Бохняк могла би виявитися чимсь природним, але тоді я перший це публично оголосив би, і ніхто розумний не міг би тим гіршитися, бо Церква ще взагалі не має офіційного вирішення проблеми стигматизації.

Але стаття Д-ра Савки розбудила в Комісії страх, що в випадку Евстахії Бохняк може заходити ошуканство (якої квестії, як ми бачили, Комісія остаточно не вирішила ані у відношенні до неїдження Евстахії в часі перших двох тижнів інвігіляції), і Комісія так зредагувала своє „rapere“, щоб скинути з Церковної Влади відповідальність за те, що вона дала свою апробату на мою книжку „Пояснення стигматизації“, де я писав також про Евстахію Бохняк, та щоб мене „спам'ятати“, що я, не прослідивши справи, як слід, заангажував себе і Духовну Владу в ту непевну справу.

До того становища Комісії я маю такі заміти:

1) Комісія рішуче повинна була мене вислухати, що я маю сказати про зміст статті Д-ра Савки. Атже про Настю Волошин товклися по часописах ще гірші клевети, також зпід пера лікарів, що її обсервували, а коли я ті справи розслідив, то показалися тільки клеветами.

2) Комісія повинна була візвати до Львова Д-ра Савку і ті дві жінки, заприсягнути їх, сконфронтувати з Евстахією, і докладно проаналізувати, що вони бачили на Евстахії, а що є тільки заключенням Д-ра Савки. Так само повинна була Комісія під присягою переслухати інших свідків,

які бачили, що стигматичні рани Евстахії самочинно являлися. Комісія того не зробила, бо мала завелике довіря до лікарів у справі пояснень стигматичних явищ. І сталося так, що Комісія, яка мала дослідити, чи сплетні про Евстахію Бохняк обосновані, чи ні, дозволила впливати на себе сплетням Д-ра Савки, бо його пояснення стигматичних явищ на Евстахії Бохняк, як ми бачили, стоять на рівні з клеветами найнижчого типу. Отже Комісія не висунулася понад сплетні, але лишилася між сплетнями — значить: не дослідила стигматизації Евстахії Бохняк основніше, ніж ОО. Василяни в Кристинополі. То пощож було цілої тої Комісії, коли вона лишила проблему в такій стадії, в якій вона покутувала в Кристинополі, доки я ще не заопікувався Евстахією?

3) Не може бути навіть порівняння між тим, як я дослідив явища і характер Евстахії Бохняк та як це дослідила Комісія. Др. Дзєрович приходив до Евстахії Бохняк тільки впродовж трьох тижнів, обсервував її в штучно витворених, психологічно дуже вузьких умовах, ще до того згори засліпив себе думкою, що ніби Евстахія психопатка-симулянтка. А я до опублікування книжки „Пояснення стигматизації“ обсервував Евстахію Бохняк впродовж пів року, в усяких умовах, переслухав різних людей, що її знають з давніших років. Тепер уже рік, як я обсервую Евстахію Б., „пояснення“ Д-ра Дзєровича (змилуйся, Боже, над такими поясненнями!) не були всилі ані в одній точці не то захитати, але ані доторкнутися моїх переконань. Отже хто ліпше дослідив Евстахію Бохняк, хто підійшов ближче до її дійсности? Спокійно лишаю це під осуд історії.

Задля своїх упереджень а priori Комісія не була всилі визволитися від побоювання перед евентуальними ошуканствами при явищах Евстахії Б., тому її „parere“ й має значіння тільки дипломатичного викруту, що має послужити як асекурація на всяку евентуальність. А я маю такі певні переконання про Евстахію Бохняк, що можу на них присягнути, як це я заявив і перед Комісією.

КІНЦЕВІ РЕФЛЕКСІІ.

В випадку Евстахії Бохняк не йшло тільки про аналіз того конкретного випадку, але були в ході поняття, що в історії вважалися тай нині вгаються зі стигматизацією взагалі. Якщоб я не зареагував на „parere“ Комісії, то вже не міг би нічого оголосити друком не тільки про Евстахію Б., але ані про Настю Волошин, ані про Ганусю Трубу, ані навіть про нерукотворений образ Богоматери в Чайковичах. Це так не тому, що мій особистий авторитет у тій справі захитаний

опінією Комісії, але головню тому, що тою опінією захитаний мій підхід до стигматизації взагалі. Мої критерії ніби фантастичні, а критерії Комісії ніби реальні. Збилися тут дві противні школи, два світогляди, дві віри. О. Др. Лаба дуже бистро заобсервував, коли при нашій суперечці про містичні образи сказав до мене: „Ми розійшлися в релігії“.

Буря, яка зчинилася довкола Евстахії Б., в тому самому часі зчинилася також довкола Тереси Neumann, хоч Тереса вже від 10 років відома у світі як справжня стигматичка і хоч завжди має рани.

З того видно, що наша Комісія зчинила би таку саму бурю також довкола Насті Волошин, якщо б також її досліджувала. Цеж війна школи, яка вважає себе за реалістичну, проти школи, яку вважає за фантастичну (безкритичну).

Та, ніби реалістична, школа до всіх дивних явищ стигматизації відноситься крайнє недовірливо, і хочби в теорії не заперечувала чудес, то в конкретности радше покористується всяким знеславленням стигматизованої особи, ніж мала би признати її дивні явища за факти.

По думці тої школи тільки лікар покликаний до того, щоб видати мериторичний осуд про стигматизацію в конкретних випадках. Та думка в нових віках загально прийнята; наша Комісія також була перейнята нею. На перший погляд та думка здається самозрозуміла. Стигматизовані особи мають рани, різні терпіння — отже хтож покликаний до розпізнання та бодай першого пояснення стигматизації, як не лікар?

Але в дійсности так могла та справа стояти тільки доти, доки не зарисувалася цілком нова наука — метапсихологія. Авжеж лікарів, не тільки звичайних медиків, але й спеціалістів психіатрів, не вчать у школі про стигматизацію в церковному значінні. Оскількиж їм щось згадують, то з тим пересудом, що ніби стигматизація це істерична недуга. Значить, коли лікар, як лікар, обсервує і пояснює стигматизацію, то це таке саме, як колиб жидівський рабін чи якийсь атеїст пояснював Євангеліє. Тут усе вже а priori „вирішене“ — очевидно тоді, коли лікар буде „правовірним лікарем“, коли матиме претенсію пояснити явища стигматизації тими критеріями, які признані в загальній лікарській науці.

Боже Провидіння якось так зарядило, що саме ми, українці, без голосу в світі (Провидіння любить контрастивих неімовірностях), на основі дуже повчаючих і прикрих досвідів в останніх роках повинні і обовязані крикнути на весь світ: Лікарі, стигматизація це не ваша проблема! Вже останній час зрозуміти ту наглядну правду! Невже з того, що земля є небесним тілом, а всі люди ходять по землі, знають явища землі і бачать небесні зорі, вже

слідуює, що всі люди підготовані пояснювати астрономічні явища та критикувати модерну астрономію? Модерна астрономія має свої власні субтельні і дуже скомпліковані критерії, для звичайної людини аж неімовірні.

Зовсім аналогічно стоїть справа з покликанням лікарів пояснювати стигматизацію. Їх критерії цілком недостосовані до досліджування стигматизації. Ось лікарі досліджували Настю Волошин впродовж чотирох тижнів і видали ще гірше (дальше від правди) „*parere*“ про неї, ніж наша Комісія про Евстахію Бохняк. Вони також не найшли „нічого чудесного“ на Насті, видали категоричне твердження, що ніби Настя спричинює собі свої рани штучним роздряпуванням та проколюванням, а шпитальні Сестри вважали Настю за обманницю, і при її відході зі шпиталю ще погрожували їй. Аж дивна була незорієнтованість тих лікарів! Новітні лікарі вже прийшли на те, що при атавістичних недугах треба розпитати про родину недужого — а при такому дивному випадку, як стигматизація Насті Волошин, лікарі не переслухали ніяких свідків (власне втікали від свідощів тих свідків) і уявляли собі, що вони мають вирішити проблему на основі своєї лікарської науки, яка знає тільки нормальну біологію і фізіологію, а не знає ніяких чудес — ані навіть медіумічних, неімовірних явищ ще не признає!

Всякі дивні явища відразу домагаються свого, бодай загального пояснення: Що це? Як щось таке могло статися? І лікарі пояснили явища Насті, насильно поміщуючи їх у рамцях своєї науки: екстази Насті це істеричні напади, а її рани штучно зроблені механічним способом. Значить: пофалшували дійсність!

Так само Др. Т. Савка і Др. М. Дзерович утікали від свідощів самовидців свідків, не переслухали їх, хоч знали про них, а *priori* нізащо мали їх свідощтва, а уявляли собі, що явища Евстахії Бохняк має і може науково (зн. правдиво) ствердити і пояснити тільки лікар, на основі своєї лікарської науки. І замість правдивого схоплення явищ Евстахії, лікарі пустили в курс найнегідніші клевети про неї! Сумні й страшні наслідки!

Я зовсім не дивуюся батькові Тереси Neumann, що він нізащо не хоче згодитися на лікарські досліди своєї доньки в повній ізоляції. Видно, що він має вже якісь повчаючі і прикрі досвіди під тим кутом. Я на його місці, по таких прикрих досвідах, також ніколи не згодився би на такі досліди. Дуже добре знаю, що є чимало людей, які живуть тільки ярмарковою психікою і розумують: „Ого, коли не хоче, то мусить бути якесь шахрайство!“ Але розгорнена дійсність каже щось інше.

Якщо це дійсно правда, що стигматизація це дар від Христа, що її причина надприродна, то та причина ніколи не

виявиться в такій повноті, щоб усім легкодухам і ворогам Христа уста замкнути. Доки Господь Бог з ангелами не ходить по землі, щоб усі люди його оглядати, доки Бог і все надприродне доцільно й систематично сповите тайною, доти надприродний елемент також у стигматизації буде різними комплікаціями скриватися перед людьми. Нехай би взяли німецькі лікарі Тересу під ізольовану обсервацію, то чи не вишукують на ній чогось такого, що дасть їм підставу до творення різних клевет, посуджувань і натягань без кінця? Чи є на світі така особа, котрої не можна було би оклеветати? Чим більше незвичайна якась особа, тим легше її оклеветати — пофалшувати її дійсність. Отже лікарі цілком певно не пояснять стигматизації, зате дуже легко пофалшують її дійсність.

Для кого не вистарчають ті дані про Тересу N., які вже маємо, для того не вистарчать ніякі дальші дані, бо видно, що він не вміє чи не може відповідно достосуватися до тих даних, щоб з них витягнути правду. „На лопаті“ ніколи не зможемо подавати надприродного характеру стигматизації — треба духом дорости до того, щоб його відшукувати, а притім завсіди мусять бути урухомлені в душі ті чинники, що при вірі в загалі. Віра ніколи не дасться перетворити в наглядну науку.

Може хтось так скаже, що лікарі не мають пояснити стигматизації (бо це проблема теологів), тільки мають обслідувати стигматизовану особу настільки, щоб видати свідоцтво, чи її явища правдиві, не патологічні; а потім, коли вже лікарі признають, що вони тих явищ не всілі пояснити, до проблеми можуть приступити теологи. Саме в такому напрямі пише Др. Deutsch, в такому напрямі говорив і Др. М. Дзєрович на самому початку своїх дослідів. Та ми бачили, що з того вийшло і якими стежками воно ішло.

Непомірно об'єктивнішими обсерваторами стигматичних явищ були Марія Сютрик при Насті Волошин, а Марія Яворська при Евстахії Бохняк. Вони не були упереджені до тих незвичайних явищ, а лікарі вже а priori підходили до тих явищ з цілим арсеналом „наукових“ понять, що ніби „таке не може бути“, і крутили, фалшували дійсність, як коли атеїст пояснює Євангеліє. Невже зріла людина, хоч не лікар, не бачила ран, крові, недужих людей, не може вона не може зорієнтуватися, що звичайне, а що незвичайне в таких випадках? Невже не-лікарі не можуть бути гідними свідками-самовидцями стигматизації?

Історія свідок, що наука про стигматизацію не могла придержуватися лікарських оцінок стигматизованих осіб, якщо йде про загал випадків (були й деякі, зрештою зрозумілі, виїмки, як нпр. становище італійського лікаря G. Festa до стигматизації о. Пія Forgione та становище деяких лікарів до Те-

реси Neumann). Лікарі, на основі своєї обсервації, звичайно видавали фалшиву оцінку стигматизації: істерія, психічно-нервова недуга, фантазії, ошуканство. Наука про стигматизацію, щоб дійти до правди, саме мусіла боротися проти лікарів і покликуватися на самовидців свідків не-лікарів.

Так і в випадку нашої Насті Волошин я мусів звести боротьбу проти лікарів, щоб доказати правдивість Настиної стигматизації. І так само в випадку Евстахії Бохняк. Дотепер було таке загальне переконання, що все, що про стигматизовану особу сказали не-лікарі, це підозріле. А в дійсності, як історія свідчить, саме вискази лікарів про стигматизовані особи треба вважати за підозрілі й непевні, бо лікарі звичайно не подають чистих заобсервованих фактів, але вже в своєму насвітленні.

Чеський лікар Др. Нунек, що оперся на статті Д-ра Erb-a (який обсервував Настю у львівському шпиталі) про Настю Волошин, проголосив її в чеських часописах за фалшиву стигматичку. Але той сам лікар признає Тересу Neumann за справжню стигматичку, бо тут не пішов за тими лікарями, які стигматизацію Тереси N. пояснюють натуралістично.

Так само згаданий Veremundus. Щоб оборонити Тересу N. перед нападами Д-ра Deutsch-a, він жертвує нашу Настю, зачисляючи її до псевдомістичного типу. Він виразно покликається на опінію лікарів, що ніби Настя штучно спричинює собі рани, що Настя істеричка, що ніби її рани на руках і на ногах уповні зникли („völlig heilten“), коли були забандажовані. А в дійсності це все фалші! Ось навіть у тих, що пером боронять стигматизацію в церковному значінні, ще покутує упередження, що ніби тільки лікарі покликані давати свідоцтво стигматизації „in concreto“.

Ще раз скажу: Вже останній час, щоб покінчити з тим пересудом!

Але ані теологи, як теологи, не є покликані пояснювати стигматизацію. Їх також не вчать у школі про стигматизацію. Очевидно, теологи можуть пояснювати стигматизацію з чисто абстрактного, теологічного становища. Та ми, в наших часах, таким поясненням не вдоволяємося, бо проблема стигматизації, в своїй повноті, ще не є вирішена, а ми, нинішні люди, потребуємо саме такого повного її вирішення, щоб ми знали, як стигматизація відноситься до істерії, до медіумізму і т. ін. Отже для пояснювання стигматизації треба знати не тільки теологію, але й психологію та метапсихологію. А що це проблема ще не вирішена тай що метапсихологія ще не є впорядкованою наукою, то книжна мудрість тут не вистарчає — треба ще мати вроджену здібність філософічної інвенції.

Я тут найшовся в женуючому положенні, бо мушу покликуватись на мої кваліфікації. Але осудженому ніхто не по-

дивується, якщо він боронитиме себе навіть таким способом. Зрештою, що скажу, це вже було випечатане в деяких часописах, згідно з іншими людьми. Якось Провидіння так зарядило, що з появою стигматичок у нашому народі я мав усі потрібні кваліфікації для студювання та правильного розуміння стигматизації. Щож було би з нашими стигматичками без мене?

Комісія помилилася не так в Евстахії Бохняк, як у мені. Евстахії Комісія не знала і не могла пізнати при своїй методі дослідження. Але мене члени Комісії знали, а не могли об'єктивно оцінити моїх свідочів і пояснень у справі Евстахії Б., бо те, що вони бачили по моїй стороні, це в дійсності було по їх стороні: психозне наставлення, яке засліплює.

Звертаючи свою думку в сторону Провидіння та історії, я вповні свідомий того, що до такої прикрої колізії, яку спричинила Комісія, мусіло прийти — якщо не в тій формі, то в іншій. Провидіння за багато дивного дало нам нараз, я за багато виніс на денне світло, а міт про Прометея не є безосновний, тому і я своє мушу відпокутувати. А ще в нас, заголюканих недолею, де люди бояться самостійно формувати свою думку (теперішня нагінка на Тересу Н., як це я згадав, впливала й на нашу Комісію) і не можуть собі ані подумати, щоб ми могли мати щось більше, ніж інші народи (о. Рудь сказав: „що це було би, якби ми мали аж три стигматички!“).

Хоч „*parere*“ Комісії вийшло дуже кривдяче для Евстахії, Бохняк і для мене, я не прохаю ні про яку реституцію її і моєї доброї слави урядовою дорогою, бо не хочу бути тягарем для Митрополичого Ординаріату з моєї власної причини. Вірю, що це сама історія зробить.

Але я мусів поінформувати Митрополичий Ординаріат про дійсний стан справи.

На самому кінці згадаю, що і в цьому випадку справджується приповідка: „Нема зла, яке на добро не вийшлоб“. Чимало людей, заражених раціоналізмом, уявляє собі, що чудесні появи священики видумують у своєму інтересі. А з нашого прикрого випадку може світ довідатися, як тяжко здобувають собі признання нові чудесні появи навіть між духовенством.

У Львові, 25 червня 1938.

о. Др. Г. Костельник.

354 632

РЛ 2899у

Г. Костельник

До